

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

XX - 2024

UDK 902/904
ISSN: 1848 6363

Glavna i odgovorna urednica / Editor in chief
Katarina Botić

Tehnički urednici / Technical editors
Katarina Botić
Marko Dizdar

Uredništvo / Editorial board
Marko Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Hrvoje Kalafatić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ana Konestra, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Siniša Krznar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Andreja Kudelić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Bartul Šiljeg, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Asja Tonc, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Marina Ugarković, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Mario Gavranović, Austrian Archaeological Institute, Austrian Academy of Sciences, Vienna, Austria
Boštjan Laharnar, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, Slovenija
Alenka Tomaž, Fakulteta za humanistične studije, Univerza na Primorskem, Koper, Slovenija
Vesna Bikić, Arheološki institut, Beograd, Srbija
Perica Špehar, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija
Miklós Takács, BTK Institute of Archaeology, Research Centre for the Humanities ELKH, Budapest, Hungary

Izdavački savjet / Editorial committee
Juraj Belaj, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Saša Kovačević, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Goranka Lipovac Vrkljan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Daria Ložnjak Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Branka Migotti, Zagreb, Hrvatska
Ivana Ožanić Roguljić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ante Rendić-Miočević, Zagreb, Hrvatska
Tajana Sekelj Ivančan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Tihomila Težak-Gregl, Zagreb, Hrvatska
Tatjana Tkalčec, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Željko Tomičić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, Hrvatska
Ante Uglešić, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar, Hrvatska
Snježana Vrdoljak, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Prijevod na engleski / English translation
Marko Maras i autori

Lektura / Language editor
Katarina Botić i autori (hrvatski jezik/Croatian)
Marko Maras (engleski jezik/English)

Nakladnik / Publisher
Institut za Arheologiju
Institute of Archaeology

Adresa uredništva / Editor's office address
Institut za arheologiju
/ Institute of Archaeology
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
tel 385 (0) 1 615 0250
fax 385 (0) 1 605 5806
e-mail: iarh@iarh.hr
web: http://www.iarh.hr

Dizajn / Design
Umjetnička organizacija OAZA

Korektura / Proofreaders
Katarina Botić

Računalni slog / Layout
Hrvoje Jambrek

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indekse: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam. / Annales Instituti Archaeologici are included in the indexes: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam.

Izrađeno uz financijsku potporu Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske. / Made with the financial support of the Ministry of Science, Education and Youth of the Republic of Croatia.

E-izdanja. Publikacija je dostupna u digitalnom obliku i otvorenom pristupu na <https://hrcak.srce.hr/en/aia> / E-edition. The publication is available in digital and open access form at <https://hrcak.srce.hr/en/aia>

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom. / This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence.

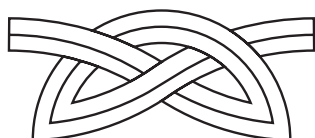
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

DOI 10.33254

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

SADRŽAJ – CONTENTS

6

Uvodna riječ
Introduction

Prethodna priopćenja Preliminary reports

9–24

Andreja Kudelić
Damir Kliškić
Natali Neral
Mia Marijan

Sirovina, tehnike i upotreba brončanodobne lončarije s nalazišta Dugiš u Otoku kod Sinja
Raw materials, techniques, and use of Bronze Age pottery from Dugiš site in Otok near Sinj

25–33

Marinko Tomasović †

Arhajski i početni faroški proizvodni tip Korint B amfore s gradinskog lokaliteta Sveti Petar u Makarskoj
The Archaic and early Pharos production type of Corinthian B amphora from the hillfort site of Sveti Petar in Makarska

34–53

Domagoj Perkić
Marko Dizdar
Hrvoje Potrebica

Rezultati istraživanja nalazišta Zakotorac – Gomile 2021. godine
Results of the 2021 excavations at the Zakotorac – Gomile site

54–64

Tomislav Bilić
Ivan Mirnik
Hrvoje Potrebica

Posthumous drachm of Alexander III from Kaptol – Gradca (south-central Pannonia)
Posthumno kovana drahma Aleksandra III. s lokaliteta Kaptol – Gradca (središnja južna Panonija)

65–78

Hrvoje Potrebica
Ivana Ožanić Roguljić
Sanda Hančević
Marta Kalebota

Lumbarda – Sutivan, nalaz keramike tipa Crecchio
Lumbarda – Sutivan, Crecchio-type pottery find

79–106

Pio Domines Peter
Ana Konestra

Arheološki nalazi s položaja ulica Mile Magdića 8 u Senju i nove spoznaje o topografiji kasnoantičkog i srednjovjekovnog Senja
Archaeological finds from the site at Mile Magdića Street 8 in Senj and new insights into the topography of late Roman and medieval Senj

107–125

Igor Kulenović

Arheologija krajolika Novaljskog polja
Archaeology of the landscape of Novaljsko Polje

126–151

Ana Konestra

O još jednom srednjovjekovnom groblju Vinodola: prvi podaci s istraživanja lokaliteta Bribir – Štale
Another medieval cemetery in Vinodol: first data from the Bribir – Štale excavations

152–164

Tatjana Tkalčec
Ivan Valent

Novootkriveno visinsko gradište Lepavina – Gradina i memorija o kaštelu Vina
The newly discovered hilltop site of Lepavina – Gradina and the memory of the kaštel Vina

165–180

Pio Domines Peter

Karakterizacija suhozidnog krajolika brda Mačjak kod Prtljuga (otok Ugljan)
Characterizing the dry stone walled landscape of Mačjak Hill near Prtljug (Island of Ugljan)

Pregledni radovi Review articles

181–193

Snježana Vrdoljak

Zoomorfna figura iz kasnobrončanodobnog
naselja Kalnik – Igrišče

Zoomorphic figurine from the Late Bronze Age
settlement of Kalnik – Igrišče

194–217

Šiniša Krznar

Željko Krnčević

Kristina Turkalj

Luguše i Eraci – dva ranosrednjovjekovna groblja
na rubu Danilskog polja

Luguše and Eraci – two early medieval cemeteries
on the edge of Danilsko Polje

Kratko priopćenje Short communication

218–224

Juraj Belaj

Tea Kokotović

Sebastijan Stingl

Arheološka istraživanja lokaliteta Gradišče kod
Margečana 2023. godine

Archaeological excavations of the Gradišče site
near Margečan in 2023

225–228

Upute autorima

Guidelines for Contributors

Dvadeset godina časopisa Annales Instituti Archaeologici Twenty years of the Annales Instituti Archaeologici journal

Nakon ratnih razaranja zadnjeg desetljeća 20. stoljeća, započela su veća ulaganja u infrastrukturnu izgradnju, posebno većih prometnica, čime je započelo razdoblje velikih zaštitnih arheoloških istraživanja. Paralelno je započelo znatnije ulaganje u razvoj kulture i znanosti, te posljedično i jačanje djelatnost Instituta za arheologiju. Vrlo brzo se javila ideja o objedinjavanju kraćih godišnjih izvješća terenskih istraživanja Instituta u jednu publikaciju, no format znanstvenog časopisa Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu nije odgovarao takvim potrebama. Stoga je 2005. godine utemeljen novi časopis pod nazivom Annales Instituti Archaeologici – AIA (Godišnjak Instituta za arheologiju) koji od samog početka izlazi jednom godišnje (jedan volumen, jedan broj).

Prvi volumen časopisa (I/2005) izdan je 2005. godine i objedinio je 13 radova. Osim tiskanog izdanja (ISSN 1845-4046), časopis je vrlo brzo počeo izlaziti i u elektroničkom izdanju (ISSN 1848-6363) na centralnom portalu znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak (<https://hrcak.srce.hr/aia>). Radovi u idućem volumenu (II/2006) bili su recenzirani, no ta praksa nije nastavljena. Do volumena VIII/2012 časopis je izlazio u oba formata, ali je zbog nedostatka sredstava do danas zadržano samo elektroničko izdanje. Od volumena X/2014 do XVII/2021 u časopisu je objavljivana i ostala djelatnost Instituta koja je od 2022. godine izdvojena u posebno godišnje izvješće

Following the war-ravaged final decade of the 20th century, substantial investments were initiated in the construction of infrastructure, particularly in major roads, thereby initiating a period of extensive rescue archaeological research. Simultaneously, significant investments were initiated in the advancement of culture and science, resulting in the enhancement of the Institute of Archaeology's activities. The idea of combining the Institute's shorter annual field research reports into one publication quickly emerged, but the format of the scientific journal Prilozi Instituta za arheologija in Zagreb did not meet such needs. As a result, in 2005, a new journal was founded under the name Annales Instituti Archaeologici – AIA (Annual of the Institute of Archaeology), which has been published annually (one volume, one issue) since its inception. The first volume of the journal (I/2005) was published in 2005 and included 13 papers. In addition to the printed edition (ISSN 1845-4046), the journal soon commenced publication in electronic format (ISSN 1848-6363) on the central portal for scientific and professional journals Hrčak (<https://hrcak.srce.hr/aia>). The papers in the next volume (II/2006) were peer-reviewed, however, this practice was not continued. Until volume VIII/2012, the journal was published in both formats, but due to lack of funds, only the electronic edition has been retained to this day. From volumes X/2014 to XVII/2021, the journal

Instituta dostupno na mrežnoj stranici (<https://www.iarh.hr/hr/institut/godisnje-izvjesce-instituta/>).

Posustajanjem velikih infrastrukturnih radova, sve jačim tržišnim natjecanjem te promjenom sustava financiranja znanstvene djelatnosti, dugogodišnja forma terenskih izvješća više nije bila pogodna za objavljivanje aktivnosti koje su provodene u sklopu pojedinih znanstvenih projekata, pa je u časopis uvedeno više promjena. Umjesto objava isključivo terenskih izvješća djelatnika Instituta, 2020. godine uveden je recenzentski postupak te je časopis počeo objavljivati sve kategorije radova, osim izvornih znanstvenih, otvarajući se pri tome širem krugu autora. Uvedena je forma proširenog sažetka na stranom jeziku kako bi međunarodna vidljivost radova bila što veća, a zadržana je objava na hrvatskom jeziku, te uvedena mogućnost objave radova na stranom jeziku za strane autore uz prošireni sažetak na hrvatskom jeziku. Zatim je 2021. (Vol. XVII) izmijenjen dizajn naslovnice, a 2022. godine (Vol. XVII) i unutrašnji izgled časopisa. Od volumena XIX/2023 za sve znanstvene radove uvedeno je korištenje doi identifikatora (10.33254/aia). Uvođenjem ovih promjena i podizanjem kvalitete radova, časopis je stekao uvjete za indeksiranje u međunarodnim bazama (Web of Science i Scopus).

U dvadeset godina izlaženja, časopis je vodilo troje glavnih urednika: Željko Tomičić (Vol. I/2005 – VIII/2012), Marko Dizdar (Vol. XIX/2013 – XVI/2020) i Katarina Botić (od Vol. XVII/2021).

Dinamičnost promjena u sadržaju i uredničkoj politici časopisa u stopu je pratila razvoj u znanosti, visokom obrazovanju, kulturi i društvu općenito. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine stvoreni su uvjeti stabilnijeg financiranja znanstvene djelatnosti, time i izmještanja fokusa sa stručnih na znanstvene teme. No, tek su događaji 2020. godine, obilježene pandemijom koronavirusa i potresima, potaknuli bržu transformaciju sadržaja časopisa i uredničke politike. Društvene promjene koje su uslijedile 2023. godine već nagovještaju smjer daljnjeg razvoja časopisa, ali to ostavljamo za iduće brojeve.

also published other activities of the Institute, which from 2022 have been separated into a special annual report of the Institute available on the website (<https://www.iarh.hr/hr/institut/godisnje-izvjesce-instituta/>).

With the slowing down of large-scale infrastructure works, increasing market competition, and changes in the system of financing scientific activities, the long-standing form of field reports was no longer suitable for publishing activities carried out as part of individual scientific projects, so several changes were introduced to the journal. Instead of publishing only field reports by Institute employees, in 2020 a peer-review process was introduced and the journal began publishing all categories of papers, except for original scientific papers, opening up to a wider circle of authors. The form of an extended abstract in a foreign language was introduced to increase the international visibility of the papers, while publication in Croatian was retained, and the possibility of publishing papers in a foreign language for foreign authors with an extended abstract in Croatian was introduced. Then, in 2021 (Vol. XVII), the cover design was changed, and in 2022 (Vol. XVII) the internal layout of the journal followed. From volume XIX/2023, the use of DOI identifier (10.33254/aia) was introduced for all scientific papers. By introducing these changes and improving the quality of the papers, the journal has gained the conditions for indexing in international databases (Web of Science and Scopus).

In its twenty years of publication, the journal has been led by three editors-in-chief: Željko Tomičić (Vol. I/2005 – VIII/2012), Marko Dizdar (Vol. XIX/2013 – XVI/2020) and Katarina Botić (from Vol. XVII/2021).

The dynamics of changes in the journal's content and editorial policy have kept pace with developments in science, higher education, culture and society in general. The accession of the Republic of Croatia to the European Union in 2013 created conditions for more stable financing of scientific activities, thus shifting the focus from professional to scientific topics. However, it was only the events of 2020, marked by the coronavirus pandemic and earthquakes, that prompted a more rapid transformation of the journal's content

Na kraju, bez autora, a posebno anonimnih recenzenata koji uvijek spremno odvajaju svoje vrijeme, kvaliteta sadržaja i opstanak časopisa Annales Instituti Archaeologici ne bi bili mogući. Zato svima hvala na uloženom trudu.

Katarina Botić

and editorial policy. The social changes that followed in 2023 already hint at the direction of the journal's further development, but we will leave that for future issues.

Finally, without the authors, and especially the anonymous reviewers who always willingly give of their time, the quality of the content and the survival of the journal Annales Instituti Archaeologici would not be possible. Therefore, thank you all for your hard work.

Dosadašnji brojevi časopisa Annales Instituti Archaeologici / Previous issues of the journal Annales Instituti Archaeologici

Godina izdanja / Year of publication	Godište broja / Year of issue	Broj (volumen) / Number (volume)	Format izdanja / Publication format	Ukupan broj radova / Total number of papers	Ukupan broj stranica / Total number of pages
2006	2005	I	tiskano i elektroničko / printed and electronic	13	86
2007	2006	II	tiskano i elektroničko / printed and electronic	18	101
2007	2007	III	tiskano i elektroničko / printed and electronic	19	98
2009	2008	IV	tiskano i elektroničko / printed and electronic	21	115
2010	2009	V	tiskano i elektroničko / printed and electronic	31	150
2011	2011	VI	tiskano i elektroničko / printed and electronic	22	121
2012	2011	VII	tiskano i elektroničko / printed and electronic	26	121
2013	2012	VIII	tiskano i elektroničko / printed and electronic	26	156
2013	2013	IX	elektroničko / electronic	27	194
2014	2014	X	elektroničko / electronic	35	215 (228)
2015	2015	XI	elektroničko / electronic	25	141 (148)
2016	2016	XII	elektroničko / electronic	36	222 (234)
2017	2017	XIII	elektroničko / electronic	29	181 (190)
2018	2018	XIV	elektroničko / electronic	24	160 (173)
2019	2019	XV	elektroničko / electronic	28	238 (251)
2020	2020	XVI	elektroničko / electronic	23	301 (314)
2021	2021	XVII	elektroničko / electronic	24	258 (268)
2022	2022	XVIII	elektroničko / electronic	16	222
2023	2023	XIX	elektroničko / electronic	11	151

Rezultati istraživanja nalazišta Zakotorac – Gomile 2021. godine

Results of the 2021 excavations at the Zakotorac – Gomile site

Prethodno priopćenje >
Prapovijesna arheologija
Preliminary report >
Prehistoric archaeology

Domagoj Perkić¹
Marko Dizdar²
Hrvoje Potrebica³

(1) Dubrovački muzeji
Arheološki muzej
Pred dvorom 3
HR-20000 Dubrovnik
domagoj.perkic@dumus.hr
ORCID: 0000-0002-3815-9346

(2) Institut za arheologiju
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
mdizdar@iarh.hr
ORCID: 0000-0003-3964-9002

(3) Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za arheologiju
I. Lučića 3
HR-10000 Zagreb
hpotrebi@ffzg.hr
ORCID: 0000-0002-5474-4254

Primljeno Received 17. 11. 2024.
Prihvaćeno Accepted 18. 12. 2024.
doi.org/10.33254/aia.20.1.3

Ključne riječi: Zakotorac, željezno doba, gomile, grobni ritual, nošnja, nakit, grčka keramika, kulturna povezanost

Key words: Zakotorac, Iron Age, stone mounds, funerary ritual, costume, jewellery, Greek pottery, cultural connectivity

Nakon otkrića bogato opremljene grobnice 1, istraživanja provedena 2021. godine bila su usmjerena na gomile 1 i 2 koje se nalaze na istočnome rubu prapovijesne nekropole Gomile smještene kod zaseoka Zakotorac na Pelješcu. Površina gomile 1 već je ranije bila oštećena, a u njoj su pronađena četiri groba. Cjelovito je ostao sačuvan samo grob 4 s pokopom namjanje tri pokojnika u kojem su pronađeni predmeti nošnje i nakita te keramičke posude koji ga datiraju u drugu polovicu 5. i početak 4. st. pr. Kr. Gomila 2 predstavlja suhozidnu grobnu strukturu, poput grobnice 1, a u njoj su pronađeni ostaci najmanje 19 pokojnika s predmetima nošnje i nakita, naoružanjem te keramičkim posudama koji ukazuju na pokopavanje tijekom 5. te do sredine 4. st. pr. Kr. Do nje, sa zapadne strane, nalazila se suhozidna struktura s malobrojnim nalazima. Istražene su još dvije manje suhozidne strukture koje su se nalazile uz vanjski rub gomile 3. Rezultati istraživanja svjedoče o kompleksnome grobnom ritualu te ukazuju na nove spoznaje o materijalnoj ostavštini iz željeznoga doba na prostoru Pelješca.

After the discovery of richly equipped tomb 1, the 2021 excavations focused on stone mounds 1 and 2, located on the eastern edge of Gomile, a prehistoric necropolis near the hamlet of Zakotorac on the Pelješac Peninsula. Mound 1 was damaged on the surface and contained four graves. Only grave 4 is fully preserved, containing at least three individuals and including costume and jewellery items, as well as ceramic vessels, dating it to the second half of the 5th and the beginning of the 4th century BC. Mound 2 is a dry-stone burial structure, similar to tomb 1. It contained the remains of at least 19 individuals, along with costume and jewellery items, weaponry, and ceramic vessels, indicating burials during the 5th and up to the mid-4th century BC. Adjacent to it, on the western side, was a dry-stone structure with sparse finds. Also, two smaller dry-stone structures located on the outer edge of mound 3 were excavated. The results of these investigations reveal a complex funerary ritual and provide new insights into the material heritage of the Iron Age on the Pelješac Peninsula.

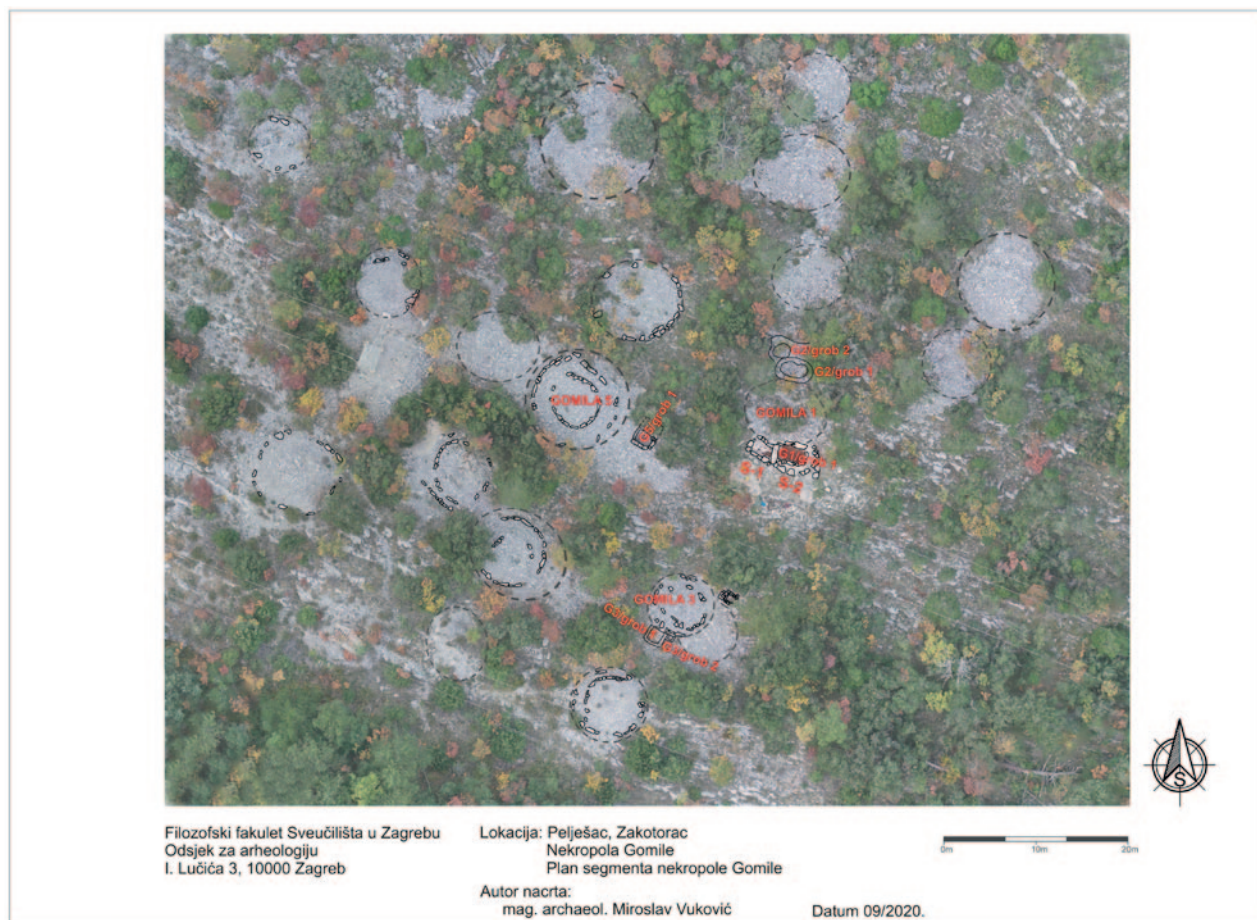

UVOD

Na području zaseoka Zakotorac u Donjoj Bandi (općina Orebić), smještenoga u središnjem dijelu poluotoka Pelješac, tijekom svibnja 2021. godine nastavljena su sustavna istraživanja na prapovijesnoj nekropoli Gomile. Na nekropoli je do sada dokumentirano najmanje 27 kamenih gomila i suhozidnih struktura koje su bile nadograđene do gomila.¹ U istraživanjima provedenima 2020. godine definirana je grobnica 1 (označena kao gomila 1/grob 1) s pokopom najmanje 17 pokojnika te brojnim predmetima naoružanja, nošnje i nakita kao i keramičkim posudama koji se, nakon završetka konzervacije, mogu datirati od zadnje trećine 5. do u prvu polovicu 4. st. pr. Kr. (Perkić et al. 2021). Sjeverno od grobnice 1 uočeni su ostaci gomile 1 (ZKG 1) koja se nalazila ispod gustoga raslinja. S njezine sjeverne strane smještena je još jedna suhozidna struktura, slična grobnici 1, koja je označena kao gomila 2 (ZKG 2). Do nje se sa zapadne strane nalazila još jedna manja suhozidna struktura te se činilo kako se radi o jednoj cjelini. S obzirom da nadograđene suhozidne strukture predstavljaju dijelove grobne arhitekture, pristupljeno je istraživanjima još dvije manje strukture koje se nalaze uz vanjski rub gomile 3 smještene na jugoistočnome rubu nekropole (sl. 1).

Gomila 1

Cilj istraživanja bio je definirati veličinu, oblik te strukturu gomile 1 (ZKG 1) koja se nalazi na istočnome rubu nekropole. S njezine južne strane nalazila se istražena grobnica 1 čiji je sjeverni rub predstavljala okomita stijena iznad koje se uzdiže manja zaravnjena površina na kojoj se nalazi gomila 1. Gomila je bila prekrivena gustim raslinjem te su istraživanja započela njegovim uklanjanjem kako bi se definirali veličina i struktura gomile. Nakon uklanjanja raslinja, utvrđeno je kako je površina gomile 1 većim dijelom već ranije bila oštećena, odnosno kako je kamenje s nje bilo odnešeno, možda za podizanje susjednih gomila i grobnica (sl. 2). Sačuvao se najdonji red većega kamenja koje je predstavljalo vanjski rub, odnosno vijenac širine oko 0,60 m koji je nekada obrubljavao gomilu, no i on je u jugozapadnome dijelu gomile bio uklonjen. Vanjski promjer gomile iznosio je oko 5 m, a unutarnji oko 3,80 m. Radi se o manjoj gomili na nekropoli koja je, s obzirom na spoznaje o strukturi ostalih gomila, vjerojatno imala vanjski rub ili vijenac izgrađen od većega kamenja, dok je unutarnji dio gomile bio od nasutoga kamenja različite veličine koje je prekrivalo grobove. Na pojedinim se dijelovima gomile također uočavala stijena (sl. 3).

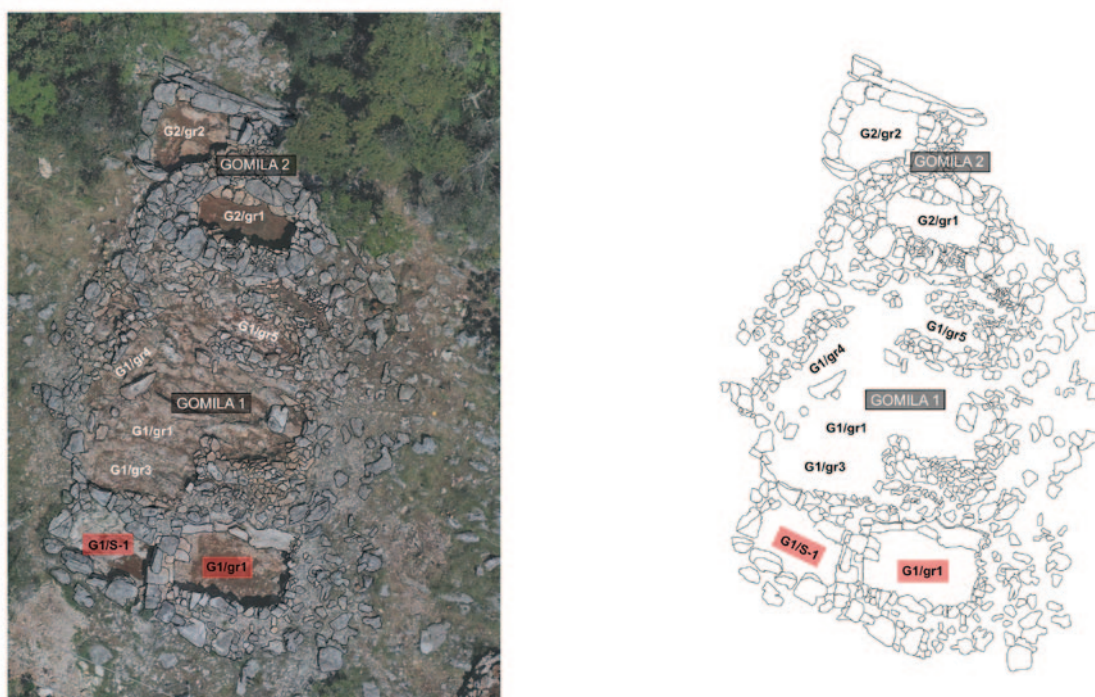
Sl. 1 Plan dijela nekropole s gomilama 1, 2, 3 i 5 (nacrtao: M. Vuković; obradio: D. Perkić)

Fig. 1 Layout of part of the necropolis with mounds 1, 2, 3, and 5 (drawn by: M. Vuković; processed by: D. Perkić)

¹ O smještaju nalazišta i povijesti dosadašnjih istraživanja:
Perkić et al. 2021: 82–86, sl. 1–2, karta 1–3.

Sl. 2 Položaj Gomila 1 i 2 prije istraživanja (snimio: M. Vuković)
 Fig. 2 Position of mounds 1 and 2 before excavations (photo by: M. Vuković)

Sl. 3 Gomile 1 i 2 nakon istraživanja (nacrtao: M. Vuković; obradio: D. Perkić)
 Fig. 3 Mounds 1 and 2 after excavations (drawn by: M. Vuković; processed by: D. Perkić)

Nakon uklanjanja preostalog kamenja s površine gomile, uočeni su ostaci četiri groba (gomila 1/grobovi 2–5) koji su također većim dijelom ili u potpunosti bili uništeni. Sačuvao se najdonji red kamenja složenoga uz rubove grobova, dok je dno predstavljao sloj crvenkaste sterilne zemlje. Rubove grobova često je predstavljala i stijena. Vjerojatno se u gomili nalazilo i više grobova, na što bi ukazivali nalazi kostiju i keramičkih ulomaka u strukturi gomile.² Od grobova 2 i 3, koji su se nalazili u jugozapadnome dijelu gomile jedan uz drugi i dijelila ih je samo stijena, sačuvali su se tek obrisi s ostacima najdonjega dijela grobne konstrukcije od većega kamenja. Orijentacije su zapad – istok. Primjetno je kako se grob 2 (2,10 x 0,78 m) nalazio unutar vijenca gomile 1, dok se grob 3 (2,70 x 0,95 m) nalazio izvan njegovoga prvotnog ruba, odnosno vjerojatno je podizanjem groba 3 došlo do uklanjanja vijenca u tome dijelu gomile. U oba groba, ispod kamenoga nasipa gomile, izdvojen je sloj tamnosmeđe zemlje sa sitnijim kamenjem u kojem su pronađene malobrojne ljudske kosti, dok nalaza nije bilo. Od groba 5 (oko 2 x 0,68 m), koji se nalazio u sjevernome dijelu gomile uz unutarnji rub vijenca, sačuvali su se dio grobne konstrukcije te malobrojne kosti koje pripadaju trima pokojnicima (dvije odrasle osobe i dijete). Grob je također orijentacije zapad – istok. U zapuni groba pronađeno

je nekoliko ulomaka prapovijesne i grčke keramike te mala brončana karičica. Navedeni grobovi nalazili su se plitko ispod današnje površine te su izgleda bili oštećeni pri uklanjanju kamenoga nasipa gomile.

Gomila 1/grob 4

U gomili 1 jedino je cjelovito ostao sačuvan grob 4 koji se nalazio uz zapadni rubni vijenac gomile s njegove unutarnje strane (sl. 4). Orijentacije je sjever – jug, dimenzija 1,60 x 0,75 m, dok je sačuvana dubina od površine iznosila 0,45 m. Dakle, zapadni rub groba predstavlja vijenac gomile, sjeverna i istočna strana bile su od većega kamenja, dok je južni rub bio od nešto manjega. Na površini groba vidljivi su ostaci kamenih ploča koje su vjerojatno bile izvorni pokrov groba. Ispod njih, u zapuni groba – tamnosmeđoj zemlji sa sitnim kamenjem, pronađeni su ostaci djeteta (8–10 godina), odrasle osobe (35–50 godina) te još jedne starije odrasle osobe. Ostaci pokojnika nisu sačuvani u cijelosti, možda zbog male dubine na kojoj se grob nalazio ili ranijih oštećenja. U grobu 4 pronađeni su predmeti nošnje i nakita – brončana jednopetljasta lučna fibula sa simetričnom trapezoidnom nožicom (sl. 5), zatim mali brončani spiralno naočarasti privjesak, dvojna brončana igla, brončana igla s raskucanom i uvijenom glavicom te ulomci brončanih

Sl. 4 Grob 1/4 (snimio: D. Perkić)
Fig. 4 Grave 1/4 (photo by: D. Perkić)

² Na prostoru gomile 1, izvan definiranih grobova, još su pronađena 23 keramička ulomka (15 prapovijesnih i osam ulomaka grčke provenijencije) te staklena perla. Keramički ulomci pripadaju dijelovima najmanje četiri različite prapovijesne i tri grčke posude.

saltaleona kao i tri jantarne perle. U zapuni groba pronađeni su i ulomci keramičkih posuda. Ukupno je pronađen 151 ulomak, od čega 13 prapovijesnih i 138 ulomaka grčke keramike koji pripadaju najmanje

Sl. 5 Grob 1/4 – jedнопетljasta fibula s trapezoidnom nožicom (snimio: D. Perkić)
Fig. 5 Grave 1/4: single-loop fibula with trapezoidal foot (photo by: D. Perkić)

dvjema različitim prapovijesnim (T. 1: 1–2) i trima grčkim posudama – veća oinochoa, crnoglazirana kupa na nozi i posuda sa slikanim motivima (T. 2: 1–3).

Za datiranje groba 4, osim grčkih keramičkih posuda, važni su nalazi predmeta nošnje i nakita. Izdvaja se nalaz manje brončane jedнопетljaste lučne fibule s jednostranom spiralom i visokom simetričnom trapezoidnom nožicom (sl. 5). Fibula istoga oblika pronađena je u grobnici 1 (Perkić et al. 2021: 95). Ovom se prilikom, osim već spomenutih usporedbi iz Kačnja (Marić 1959: 92, T. III: 1) i groba 5 tumula III u Vražićima datiranoga u fazu Glasinac Va, odnosno vjerojatno u prvu polovicu 5. st. pr. Kr. (Teržan 1976: 376–377, sl. 46: 2; Čović 1987a: 631, T. LXIV: 8), navode još neki nalazi fibula ovoga oblika s nalazišta smještenih uz obalu te zaleđu. Dvije brončane fibule, koje čine par, pronađene su u grobu 1 tumula na Peranovoj gredi u Konavlima u kojem je bilo pokopano šest pokojnika. Fibule imaju luk okrugloga presjeka te simetričnu trapezoidnu nožicu koja je u središnjem dijelu ukrašena motivom svastike izvedene u tremolo tehnici od niza sitnih ureza. Uz rubove nožice nalaze se dvostruke linije izvedene na isti način. S obzirom na položaj ukrašenih nožica, fibule su se nosile u paru, vjerojatno svaka na jednome ramenu. Grob je datiran u 5. st. pr. Kr. (Katić, Kapetanić 2023: 61–62, 66, T. IX: 1–2). Usporedbe za ove fibule i nisu tako brojne, a poznate su iz još jednoga tumula istraženoga na Glasincu. Brončana fibula ima kvadratnu nožicu čija je gornja strana prema luku krovastoga obrisa (Stratimirović Ritter v. Kulpin 1893: 123, Fig. 23). Još jedna fibula potječe s Debeloga brda i također ima kvadratnu nožicu na kojoj se po sredini nalazi šire okomito rebro u nastavku luka (Fiala 1895: 129, T. VII: 6; 1897: 129, T. LIV: 6). S groblja Burrel u sjevernoj Albaniji potječu željezne jedнопетljaste lučne fibule sa simetričnom kvadratnom nožicom koje su datirane u kraj 6. i početak 5. st. pr. Kr. (Kurti 1978: 162, T. VII: 10; Kurti 2018: 93, Fig. 3: B9).

B. Čović (1987a: 631) pretpostavlja kako ove fibule predstavljaju pojednostavljeni oblik dvopetljaste lučne fibule s kvadratnom nožicom

s dvije rupice za koje se smatra kako nastaju iz fibula s nožicom u obliku beotskoga štita. S obzirom na nalaz fibule u tumulu III u Vražićima te pretpostavljeni kontinuitet u razvoju iz fibula s kvadratnom pločicom, jedнопетljaste lučne fibule sa simetričnom trapezoidnom ili kvadratnom nožicom vjerojatno se mogu datirati od kraja 6. i početka 5. st. pr. Kr. i traju do početka 4. st. pr. Kr.

U grobu 1/4 pronađene su dvojna igla tipa IVa s M-glavicom te igla s raskucanom i uvijenom glavicom. Igle ovoga oblika pronađene su i u grobnici 1 gdje su navedene usporedbe kao i njihova datacija (Perkić et al. 2021: 95–96, sl. 13: 2, 4), zbog čega ih se neće detaljnije opisivati. Isto vrijedi i za mali spiralno naočarasti privjesak s petljom (Perkić et al. 2021: 97) kojega se, zbog veličine, možda može povezati s pokopom djeteta. Međutim, manji privjesci ovoga oblika ponekad se nalaze i na nekim drugim predmetima. Od nakita još su pronađeni ulomci brončanih saltaleona kao i tri jantarne perle.

U grobu 1/4 pronađen je 151 ulomak keramičkih posuda. Samo 13 ulomaka pripada domaćoj, željeznodobnoj keramici i potječu od najmanje dvije različite posude (T. 1: 1–2) (8,6 % ulomaka, 40 % NBP³). Grčkoj provenijenciji pripada 138 ulomaka od najmanje tri različite posude (T. 2: 1–3) (91,4 % ulomaka, 83 % NBP). Primjetna je dominacija keramike grčkoga porijekla, što je i do sada zabilježeno na ovome lokalitetu (Perkić et al. 2021: 89), ali i znatno šire od faze 5 starijega željeznog doba na južnome Jadranu (Marijan 2001: 101).

Kod prapovijesne keramike kao dijagnostičke ulomke mogu se izdvojiti tek po jedna jezičasta, horizontalno postavljena drška (T. 1: 1) te jedna trakasta ručka (T. 1: 2). Radi se o relativno gruboj keramici bez ukrasa. Ulomci su crvenkaste boje, s dosta primjesa kalcita i sitnoga vapnenca, što je karakteristika željeznodobne keramike na ovome području. Za ove ulomke nije sasvim sigurno radili se o dijelovima posuda koje su kao popudbinabile položene u grob ili su ulomci na prostor nekropole, a potom i u zapunu groba dospjeli na neki drugi način (npr. erozijom s Gradine koja se nalazi iznad nekropole).

Od keramičkih ulomaka grčke provenijencije utvrđeno je postojanje najmanje tri različite posude – crnoglazirana kupa na nozi (T. 2: 1), crnoglazirana oinochoa (T. 2: 3) i posuda sa slikanim motivima (T. 2: 2). Kupa na nozi ima konkavni vrat i bikoničan prijelaz vrata u truh posude. Nije sačuvana u cijelosti, no moguće je rekonstruirati gotovo cijeli njezin profil. Ovakve kupe nalaze se na atenskoj agori od kraja 6. do u sredinu 5. st. pr. Kr, a svrstane su u tip C kupa (Sparks, Talcott 1970: 91–92, 263–264, Fig. 4: 413, Pl. 19: 397–413). No, atičke kupe sa ili bez noge nastavljaju se sve do kraja 4. st. pr. Kr. (Migotti 1986: 152–153), što sve okvirno ukazuje na datiranje groba 1/4. Crnoglazirana oinochoa izrađena je od fino pročišćene gline, u presjeku je žućkaste fature, premazana nepostojanom crnom do smeđom glazurom samo s vanjske strane, dok je

3 NBP = najmanji (mogući) broj posuda.

s unutarnje strane vidljiv smeđkasti premaz u dijelu izljeva posude. Iako nije sačuvana u cijelosti, može se pretpostaviti izvorna visina od oko petnaestak centimetara. Dno je ravno i koso položeno prema dnu trbuha. Sačuvani ulomak ručke je ovalnoga presjeka. Slične, ali bogatije ukrašene oinochoe poznate su nalazišta Kale – Krševica gdje su datirane u kraj 4. i početak 3. st. pr. Kr. (Вранић 2022: 307, кат. 454–455). Ulomak trbuha posude sa slikanim motivom izrađen je od fino pročišćene gline. Na svijetlo smeđoj podlozi dobivenoj pečenjem, s vanjske strane izvedeno je slikanje crnom bojom. U donjem dijelu ulomka su dvije tanje vodoravne trake iznad kojih su nasuprotno postavljeni kosi nizovi od po barem tri točke. S unutarnje strane je premaz crnom bojom preko cijele vidljive površine ulomka. Djelomično sličan ulomak pronađen je u Zadarskoj katedrali, kapeli svete Stošije, gdje je pripisan crnofiguralnoj keramici 6. i 5. st. pr. Kr. (Čondić, Vuković 2019: 105). Sljedeći moguće sličan primjerak imamo na piksidi iz Solina, korintskoj keramici iz ranoga 6. st. pr. Kr., gdje predstavlja dio bordure iznad figuralnoga prikaza niza životinja (Kirigin 2008: 33). S obzirom na pronađene nalaze, pokopavanje u grob 1/4 vjerojatno se može datirati u drugu polovicu 5. do u početak 4. st. pr. Kr., što bi možda okvirno moglo ukazivati i na vrijeme pokopavanja u gomili 1.

Gomila 2

Sjeverno od gomile 1 definirana je manja gomila 2 (ZKG2), odnosno radilo se o dvije suhozidne strukture (označene kao gomila 2/grob 1 i grob 2)

čiju sjevernu stranu čini stijena (sl. 6). Južni suhozid groba 2/1 nalazi se oko 0,50 m od sjevernoga dijela vijenca gomile 1. Sa sjeverozapadne strane groba 2/1 nalazila se druga suhozidna struktura označena kao grob 2/2 koja je bila nadograđena na grob 2/1. Dakle, odnos ove dvije suhozidne strukture identičan je onome zabilježenim kod grobnice 1 (Perkić et al. 2021: 86–88, sl. 8). Zapadni zid grobnice naslonjen je na niski suhozid tzv. grobne parcele koja omeđuje i gomilu 1, a ima oblik nepravilnoga pravokutnika položenoga u smjeru sjever – jug. Ovaj je suhozid sačuvan s južne, zapadne i sjeverne strane oko gomile 1, dok je na istočnoj strani slabo prepoznatljiv. Kod obje suhozidne strukture gomile 2 sjeverni rub predstavlja okomita stijena uz koju je složeno veće kamenje, dok su ostale strane izgrađene od većega kamenja nepravilnih oblika. Unutarnju strukturu, odnosno zapunu obje strukture u gornjem dijelu čini veće kamenje, ispod kojega slijedi ono sitnije te potom tamnosmeđa zemlja s ljudskim ostacima i nalazima (sl. 7).

Grob 2/1 je nepravilnoga pravokutnog do ovalnog oblika i orijentacije zapad – istok. Vanjska duljina iznosi 4,65 m, a unutarnja 2,65 m. Vanjska širina je 2,80 m, dok je unutarnja 1,20 m, odnosno suhozidi su širine oko 1,0 m. Dubina od površine do dna, kojega čini sloj crvenkaste zemlje, iznosi 1,15 m. Tamnosmeđa zemlja s ljudskim kostima i nalazima, debljine oko 30 cm, izdvojena je u središnjem dijelu groba, dok se uz rubove, odnosno uz suhozide, nalazio sloj crvenkaste zemlje sa sitnijim kamenjem, što bi ukazivalo na postojanje još jedne konstrukcije koja je uže definirala grob, no ona

Sl. 6 Gomila 2 prije istraživanja (snimio: D. Perkić)
Fig. 6 Mound 2 before excavations (photo by: D. Perkić)

Sl. 7 Gomila 2 nakon istraživanja (snimio: D. Perkić)
Fig. 7 Mound 2 after excavations (photo by: D. Perkić)

se nije sačuvala (sl. 8). U grobu 2/1 pronađena je veća količina ljudskih kostiju, no niti jedan pokojnik nije se mogao definirati u anatomskome položaju tijekom istraživanja. Antropološka analiza pokazala je kako je u grobu bilo pokopano najmanje 19 pokojnika – osam odraslih i jedanaestero djece, zbog čega i ne iznenađuje veći broj pronađenih nalaza. Željezni predmeti su izuzetno slabo sačuvani, a vjerojatno se radilo o dijelovima koplja/kopalja i možda bojnome nožu. Također, pronađeno je 185 keramičkih ulomaka od najmanje pet prapovijesnih i tri grčke posude. Nošnji se pripisuju različiti oblici brončanih fibula – dvopetljasta lučna fibula s poprečnim žljebovima na luku, dvije fibule tipa protocertosa s kuglicom na kraju nožice, vjerojatno fibula pseudocertosa tipa s čunjastim presjekom luka te dvije lučne jednopetljaste fibule s polumjesečastom uskom pločicom na vrhu luka s rupicama s kojih vise lančići (sl. 9). Pronađene su i tri brončane igle s raskucanom i uvijenom glavicom te dvije (?) brončane igle s različito narebrenim gornjim dijelom tijela (sl. 11). Nakitu pripadaju dvije brončane spiralno uvijene vitice/ sljepoočničarke (sl. 12), možda ulomak brončane narukvice te perle od jantara različitih oblika. U grobu su još pronađena tri mala brončana kalotasta dugmeta s trnom ili ušicom s donje strane, dva manja brončana obruča, ulomci saltaleona, ulomci brončanih cjevastih privjesaka, dio još jednoga privjeska, manji ulomci brončanih predmeta te kameni pršljen.

Za razliku od groba 2/1, u grobu označenome kao grob 2/2 nalaza gotovo da i nije bilo (sl. 7). Vanjska duljina iznosila je 3 m, a unutarnja 2 m.

Sl. 8 Grob 2/1 tijekom istraživanja (snimio: D. Perkić)
Fig. 8 Grave 2/1 during excavations (photo by: D. Perkić)

Sl. 9 Grob 2/1 – fibule tipa Ston (snimio: D. Perkić)
Fig. 9 Grave 2/1: Ston-type fibulae (photo by: D. Perkić)

Sl. 10 Fibula iz Stona (prema: Posedel 1909: T. XXI: 19; nacrtala: S. Pujo)
Fig. 10 Fibula from Ston (after: Posedel 1909: Pl. XXI: 19; drawn by: S. Pujo)

Vanjska širina bila je 1,80 m, a unutarnja 1,30 do 1,35 m. Dubina je iznosila oko 0,60 m. Na površini se također nalazilo veće kamenje, nakon čijega uklanjanja se došlo ili do stijene ili do sloja crvenkaste zemlje. Sloja tamnije zemlje sa sitnijim kamenjem i nalazima nije bilo, odnosno pronađeno je samo pet ulomaka prapovijesne i dva ulomka grčke keramike. Slično dograđenoj strukturi sa zapadne strane grobnice 1 u kojoj se nalazila kaciga, otvorenim ostaje pitanje namjene ove strukture – mjesto za votivne darove, uništenome grobu ili nečem drugom.

Gomila 2/grob 1

Grob predstavlja višestruki ukop s najmanje 19 pokojnika te brojnim predmetima nošnje i nakita, prije svega brončanim fibulama i iglama te jantarnim perlama. Željezno naoružanje je slabo sačuvano, a niti keramičke posude nisu cjelovite.

Izdvaja se nalaz brončane dvopetljaste lučne fibule s usko nažljebljenim lukom okrugloga presjeka koji se blago sužava prema krajevima koji su glatki. Nožica se nije sačuvala, zbog čega fibulu nije moguće pobliže tipološki odrediti, a time i datirati (usp. Čović 1982: 15, 24, T. I: 7; Marijan 2001: 56, sl. 12: 1). S druge strane, ovako usko nažljebljeni luk često imaju dvopetljaste lučne fibule s kvadratnom nožicom i dvije rupice koje se smatraju karakterističnima za glasinačku kulturnu grupu u fazi IVc-2 i na početku faze Va, odnosno tijekom druge polovice 6. st. pr. Kr. One predstavljaju nastavak razvoja fibula s nožicom u obliku beotskoga štita od kojih su manje. Zabilježene su u muškim i ženskim grobovima, često u paru (Čović 1987a: 604, 618–619, sl. 36: 20, T. LII: 26; Vasić 1999: 71; Gavranović 2011: 191; Heilmann 2016: 18; Dizdar, Potrebica 2021: 14–16; npr. fibule s nažljebljenim lukom na Glasincu: Benac, Čović 1957: 42, T. XXXVIII: 1–2; Lucentini 1981: T. I: 17–18, 21–22; II: 12, 15; V: 30; XIV: 4–6; 26–28).⁴ Na prostoru istočne Hercegovine ove se fibule pripisuju 4. fazi iz druge polovice 6. i početka 5. st. pr. Kr. (Marijan 2001: 75–77, sl. 15: 4, T. 3: 3).

U grobu 2/1 pronađene su i dvije brončane fibule tipa protocertosa s kuglicom na kraju nožice te vjerojatno brončana fibula pseudocertosa tipa s lukom čunjastoga presjeka kojoj nedostaje nožica. Fibule tipa protocertosa pronađene su i u grobnici 1 gdje su istaknuti njihova rasprostranjenost kao i datiranje (Perkić et al. 2021: 95). Od treće fibule

⁴ Inače, dvopetljaste lučne fibule s kvadratnom nožicom podijeljene su na tri varijante, dok im je luk ukrašen poprečnim urezima, odnosno uskim žljebovima. Varijantu 1 predstavljaju fibule sa skupinama ureza/uskih žljebova na krajevima luka prema petljama. Na nožici se nalazi V-motiv, dok su uz rubove okomiti urezi. Za varijantu 2 karakteristične su fibule s ukrašenim cijelim lukom, dok su na nožici okomiti urezi. Varijantu 3 pripadaju fibule s poprečnim urezima/uskim žljebovima na krajevima luka, dok se na nožici nalaze okomiti urezi kao i uz rubove pločice (Lucentini 1981: 73–74, Fig. 2: 3–5).

sačuvan je ulomak čunjastoga luka koji je na kraju prema spirali ukrašen skupinom uskih poprečnih žljebova i niskim rebrom. Sačuvana je i jednostrana spirala, dok nožica nedostaje. Zbog presjeka i načina ukrašavanja luka, vjerojatno se radi o fibuli pseudocertosa tipa sa zoomorfnim završetkom nožice koja se smatra dijelom ženske nošnje kraja 6. i 5. st. pr. Kr. Fibule ovoga oblika poznate su s velikoga prostora od Caput Adriae do Ošanića na jugoistoku. S obzirom na dimenzije te oblikovanje zoomorfne nožice, izdvojene su dvije varijante, pri čemu bi fibula iz groba 2/1 pripadala japodskoj varijanti. Najbližnje su joj one iz Otišića i Vašarovina (Blečić Kavur, Podrug 2014: 59–65, 89, sl. 14–15).

Iz groba 2/1 izdvajaju se nalazi dvije brončane jednopetljaste lučne fibule nazvane tipa Ston prema nalazima otkrivenima 1903. godine u uništenim grobovima pronađenima prilikom izgradnje ceste između Velikog i Malog Stona (Posedel 1905; 1909; Batović 1988: 62). Obje fibule iz groba 2/1 na vrhu luka rombičnoga presjeka imaju usku polumjesečastu pločicu s rupicama s kojih vise lančići sastavljeni od obruča maloga promjera (sl. 9). Obje polumjesečaste pločice ne dolaze do krajeva luka, odnosno završavaju prije. Fibule, iako se čini kako predstavljaju par, pokazuju i neke manje oblikovne razlike. Jedna fibula na dijelu luka između kraja pločice i spirale ima uska poprečna narebrenja. Uska trapezoidna nožica proširena je s gornje strane, dok se na njezinome završetku nalazi vodoravno postavljeno kratko cilindrično izbočenje koje završava polukuglicom. Druga fibula ima nešto dulju pločicu na vrhu luka koja dopire skoro do spirale, dok se na drugome kraju luka, prema nožici, nalaze uska narebrenja. Trapezoidna nožica je šira i završava na vrhu kuglicom/dugmetom usmjerenom blago prema gore. Razlike između fibula prepoznaju se i u širini pločica na vrhu luka kao i u promjeru te broju rupica na njima.

Izravne usporedbe za ove fibule poznate su iz Stona gdje su pronađene tri fibule s uskom polumjesečastom pločicom na vrhu luka s kojih vise lančići (sl. 10). Dvije fibule, koje čine par, imaju kvadratnu nožicu s okruglim dugmetom na vrhu. Fibule su, navodno, s unutarnje strane ravne (Posedel 1905: 443, T. I: 2–3; 1909: 102, T. XX: 2–3; Batović 1988: 62, sl. 12: 3). Treća fibula ima usku trapezoidnu nožicu s proširenjem s gornje strane. Na njezinome kraju nalazi se prstenasto zadebljanje iza kojega je kratki cilindrični nastavak na kojem je dulje stožasto dugme. Također, na krajevima luka prema spirali i nožici nalazi se po jedno usko prstenasto zadebljanje (Posedel 1905: 443, T. II: 19; 1909: 102, T. XXI: 19; Batović 1988: 62, sl. 12: 4). Fibule iz Stona pronađene su s većim brojem nalaza – naoružanjem, predmetima nošnje i nakita – koji se mogu datirati od kraja 7. i početka 6. do u 5. st. pr. Kr. Oni potječu, prema navodima, iz oko sedam uništenih grobova (Posedel 1905: 441–444, T. I–II; 1909: 101–103, T. XX–XXI; Batović 1988: 62, sl. 12). B. Marijan fibule iz Stona pripisuje 4. fazi, odnosno drugoj polovici 6. i početku 5. st. pr. Kr., a svrstava ih u skupinu tzv. polumjesečastih fibula za koje je karakteristično da

Sl. 11 Grob 2/1 – igle sa žljebovima (snimio: D. Perkić)
Fig. 11 Grave 2/1: grooved pins (photo by: D. Perkić)

imaju raznoliko oblikovan luk s kojega vise lančići. Smatra se kako nastaju pod utjecajima sa sjevera (Marijan 2001: 74, 76, 78, sl. 15: 10). D. Glogović fibule iz Stona pripisuje heterogenoj skupini fibula s kvadratnom ili trapezoidnom nožicom koja obuhvaća različite oblike, pri čemu fibule iz Stona datira u 5. st. pr. Kr. (Glogović 2003: 68–70, T. 54: 504–505; 68B).

Fibule iz groba 2/1 i Stona (sl. 9–10) izdvojene su kao tip Ston budući da pokazuju iste osnovne oblikovne karakteristike – jednopetljaste lučne fibule s jednostranom spiralom i uskom polumjesečastom pločicom na vrhu luka koja slijedi njegov obris te rupicama s kojih vise lančići sastavljeni od malih obruča. Luk je izgleda rombičnoga presjeka. Razlike se prepoznaju u obliku asimetrične nožice, zbog čega su izdvojene dvije varijante – A) s kvadratnom ili pravokutnom nožicom i B) s trapezoidnom nožicom koje su istovremene. Prema R. Vasiću radi se o posebnoj varijanti lučnih fibula izrazito heterogene skupine tzv. goričkoga tipa s pravokutnom nožicom i različitim izbočenjima na luku i nožici koje su datirane od 6. do 4. st. pr. Kr. (Vasić 1987: 51–52, Pr. 1). Fibule iz Zakotorca i Stona, zbog prepoznatljivih karakteristika, promatraju se, ipak, kao poseban tip koji se vjerojatno najčešće pojavljuje tijekom 5. st. pr.

Sl. 12 Grob 2/1 – dvije sljepoočnicarke (snimio: D. Perkić)
Fig. 12 Grave 2/1: two temple rings (photo by: D. Perkić)

Kr., iako vjerojatno nastaju i nešto ranije pri kraju 6. st. pr. Kr. Inače, na prostoru zapadnoga Balkana od kraja 7. i početka 6. st. pr. Kr. pojavljuju se različito oblikovane fibule sa simetričnim i asimetričnim nožicama koje na vrhu luka imaju ušice ili pločice s rupicama s kojih vise lančići (Dizdar, Kapuran 2021: 185; Dizdar, Potrebica 2021: 26–27). Radi se o izrazito dekorativnim oblicima, često nastalima kombiniranjem pojedinih oblikovnih karakteristika drugih fibula, zbog čega su i bile rado nošene. Njihova raznolikost ukazuje na kreativnost lokalnih radionica u izradi ovako složenih predmeta, a među mlađe oblike mogu se svrstati fibule tipa Ston kao proizvodi radionica smještenih u donjem toku rijeke Neretve i susjednome priobalju. Osim iz Stona, usporedbe za varijantu fibula s kvadratnom nožicom poznate su s nepoznatoga/ih nalazišta iz okolice Ljubuškog. Na vrhu luka rombičnoga presjeka također se nalazi uska pločica s rupicama s kojih vise ili su visili lančići. Nožica ponekad može biti ukrašena, a završava piramidalnim ili okruglim dugmetom koje je najčešće okomito postavljeno na gornji rub kraja nožice, dok je ono rijetko vodoravno postavljeno u odnosu na prošireni gornji kraj nožice. Neke fibule na prijelazu luka prema spirali imaju usko prstenasto zadebljanje. Fibule su datirane u fazu 4 srednjodalmatinske grupe, odnosno u 5. st. pr. Kr. (Čović 1985: 55, T. IV: 1; 1987b: 455, T. XLIX: 6; Odža 2009: 16–17, 39–42, kat. br. 14–17, T. II: 4–7; 2010: 181, T. III: 3). A. Odža ove fibule izdvaja unutar heterogene skupine krijestastih fibula i datira ih od prve polovice, odnosno od sredine 5. do početka 4. st. pr. Kr., pri čemu ih dijeli na dvije varijante s obzirom na oblik dugmeta na kraju nožice – u obliku puceta ili šiljastoga oblika (Odža 2009: 16–17, 39–42; 2010: 181).

U grobu 2/1 pronađene su tri brončane igle s raskucanom i uvijenom glavicom kakve su pronađene u već spomenutom grobu 1/4 te grobnici 1. Drugoj skupini pripadale bi brončane igle čiji gornji dio tijela izgleda kao da je narebren, odnosno nemaju jasno oblikovanu glavicu, pri čemu su primjetne i neke razlike između njih (sl. 11). Jedna je igla u gornjem dijelu ukrašena s dvije skupine uskih žljebova između kojih je prstenasto zadebljanje, dok se na

vrhu nalaze još dva takva prstenasta zadebljanja. Druga igla u gornjem dijelu na dva mjesta ima po dva uska žljeba između kojih je usko ovalno zadebljanje, kakvo se nalazi i na vrhu igle na mjestu glavice. Igle ovoga oblika B. Čović pripisuje skupini lijevanih igli koje su predstavljene s dva tipa – mlađe višeglave igle koje su rasprostranjene u 5. i 4. st. pr. Kr. na sjeverozapadnome Balkanu te igle sa sitno profiliranom glavicom koje su karakteristične za srednjodalmatinsku grupu. Datirane su u fazu 4 (druga polovica 6. – početak 4. st. pr. Kr.), a mogu se pojavljivati i u sljedećoj fazi (Čović 1987b: 456, 459, T. L: 1). Razvoj ovih igli bez jasno oblikovane glavice, samo sa nažljebljenim gornjim dijelom, B. Marijan slijedi iz igli s malom stožastom glavicom i sitno profiliranim vratom koje datira od 1. faze (od sredine 8. st. pr. Kr.) pa sve do u fazu 4, odnosno do kraja 6. st. pr. Kr., no najčešće su od kraja 7. do kraja 6. st. pr. Kr. Ističe kako su poznate s nalazišta u istočnoj Hercegovini i južnoj Dalmaciji (Marijan 2001: 69–70). Zapravo, radi se o heterogenoj skupini igli sličnih, ali ipak različitih oblika kojoj se pripisuju i one kod kojih se tijelo izravno nastavlja u glavicu bez ikakvoga zadebljanja. Nalazima iz groba 2/1 najbližije su one iz grobnice 3 tumula I na nekropoli Ukšići – Grebnice iz kojega su nalazi najvećim dijelom datirani u fazu 4, odnosno u drugu polovicu 6. i početak 5. st. pr. Kr. Za ove se igle navodi kako imaju degeneriranu stožastu glavicu i sitno profilirani vrat (Marijan 2001: 70, 80, sl. 13: 14; 15: 25; T. 3: 8–10; usp. Atanacković–Salčić 1977: 29, T. III: 4). Usporedba je također poznata iz groba I iz Vičje luke iz kojega potječe više igli, najčešće neukrašenih, no jedna je u gornjem dijelu ukrašena širim skupinama uskih poprečnih žljebova (Marović, Nikolanci 1977: 10, sl. 2: 1d). Slična igla potječe iz Gorice (Truhelka 1902: 29, T. II: 1) kao i jedna iz okolice Ljubuškog koja se opisuje kao tzv. sitnoprofilirana igla (Odža 2010: 182, T. V: 4). Dvije brončane igle sa sitno nažljebljenim gornjim dijelom tijela pronađene su u grobnici Crvenice – Ritke Liske datiranoj u 5. st. pr. Kr. (Čović 1969: 34, sl. 7: 8). Jedna od igli iz tumula Potočani – Gusta strana kod Livna također ima gusto nažljebljenu gornju trećinu (Mandić 1937: 6, T.

I: 7). Još iz uništenoga tumula na nalazištu Kufin kod Bara potječu dvije igle sa žljebovima u gornjem dijelu (Zagarčanin 2021: 49, T. 1/VI: 1, 3). Dakle, vjerojatno se radi o lokalnome obliku igli najčešće datiranome od kraja 6. do početka 4. st. pr. Kr. Još se može spomenuti donekle slična igla iz groba 75 s nekropole Velika Mrdakovica gdje se igle češće pripisuju dijelu muške nošnje. Tijelo igle ukrašeno je u gornjoj polovici u dva polja kuglasto profiliranim zadebljanjima (Blečić Kavur, Podrug 2014: 39, 92, T. 1: 4).

U grobu 2/1 pronađene su dvije brončane spiralno uvijene vitice/sljepoočničarke maloga promjera sastavljene od više navoja (sl. 12). Kod jedne vitice sačuvao se jedan kraj koji je uvijen u malu ušicu/petlju, dok se drugi izgleda stanjuje u šiljak. Kod druge sljepoočničarke čini se kako su oba kraja završavala u šiljak. Ova je oblik detaljno analizirao B. Čović u raspravi o nalazu iz Otoka kod Vitine. Izdvaja dva tipa spiralno uvijenih sljepoočničarki s krajevima koji su ili nisu bili savijeni u ušicu. Smatra ih ukrasima za kosu (pletence), a najčešće su bile sastavljene od tri do četiri navoja. Promjera su 4 do 6 cm, dok su one veće mogle imati funkciju narukvica. Česte su na nalazištima u zapadnoj Hercegovini, jugozapadnoj Bosni i srednjoj Dalmaciji. Njihova pojava zabilježena je izgleda kroz dulje vrijeme, od 7. do 5. st. pr. Kr. (Čović 1971: 302–303; Odža 2010: 181–182). Potom spiralne sljepoočničarke i narukvice s uvijenim krajevima datira u fazu 4 srednjodalmatinske grupe, odnosno od sredine 6. do početka 4. st. pr. Kr. (Čović 1987b: 455, T. XLIX: 16), dok ih Š. Batović datira u fazu 4 iz 5. st. pr. Kr. (Batović 1986: 36, sl. 8: 17–18). Ipak, o njihovoj ranijoj pojavi svjedočili bi nalazi dvije sljepoočničarke iz skupnoga nalaza iz Otoka kod Vitine datiranog tada u 8. st. pr. Kr. Radi se o dva složena predmeta sastavljena iz tri dijela. Gornji dio predstavlja po jedna spiralna sljepoočničarka sastavljena od više navoja i savijenih krajeva u ušicu. Kroz svaku ušicu provučen je jedan obruč s kojega visi po jedan ili dva lančića sastavljena od višestrukih obruča. Na kraju lančića su četiri spiralno naočarasta privjeska s petljom, no čini se kako su bila i još dva privjeska drugačijega oblika (Čović 1971: 301–303, T. II). U spomenutoj grobnici na nekropoli Crvenice – Ritke Liske, datiranoju 5. st. pr. Kr., pronađena je manja brončana sljepoočničarka sastavljena od više spiralnih navoja koja se nalazila na naušnici. Jedan kraj je uvijen i s njega visi lančić, dok su na drugoj vitici oba kraja bila uvijena (Čović 1969: 32, sl. 6: 1; 8: 7). Sličnoga oblika su manje sljepoočničarke iz Gorice sastavljene od više spiralnih navoja s uvijenim krajevima koje su definirane kao prstenje (Truhelka 1902: 37, Fig. 88; Batović 1986: 36, sl. 8: 18), dok su one veće, ali istoga oblika, navedene kao narukvice (Truhelka 1902: 26, Fig. 42; Batović 1986: 36, sl. 8: 17). Usporedbe za sljepoočničarke promjera 3–5 cm, sastavljene od više navoja te s oba uvijena kraja, također su poznate iz Rakitnog (Radimský 1893: 175, Fig. 7), Postranja (Bulić 1898: 155, T. V–VI: 31; VII: 32), zatim Tasovčića (Čurčić 1909: 98, T. XIX: 6) te Potočana kod Livna gdje se navode kao narukvice i prstenje s promjerom 4,5 – 4,7 cm i 2,6 – 2,9 cm (Mandić 1937:

6–7, T. II: 3–7). Na Glasincu se ovakve sljepoočničarke izrađene od bronce i kositra pojavljuju u grobovima faze IVb te nestaju u fazi IVc-1 (Čović 1987a: 596, sl. 35: 4; Lucentini 1981: 87, Fig. 5: 11). Na istim su nalazištima zabilježene i sljepoočničarke istoga oblika čiji krajevi nisu završavali uvijeni u ušicu.

U grobu 2/1 pronađena je 31 cjelovita jantarna perla te još 18 ulomaka perli. Perle su različitih veličina i oblika – diskoidne, ovalne, cilindrične, nepravilne. Izdvajaju se one s gornjim kraćim ili duljim vodoravno postavljenim pravokutnim dijelom, dok je donji okrugao ili ovalan. Ove perle izdvojene su kao tip 48a, odnosno perle u obliku bule. Perle ovoga oblika česte su na zapadnome i srednjeme Balkanu u 6. i 5. st. pr. Kr., a vjerojatno su bile import iz južnoitalskih radionica (Palavestra 1993: 254, karta na str. 209; 1997: 30, 36–37, Pl. VIIIb: 15). Od ostalih nalaza još se može spomenuti kamena perla kakva je pronađena i u grobnici 1, a smatraju se karakterističnima za područje Pelješca te druga susjedna nalazišta u priobalju i zaleđu (Perkić et al. 2021: 97).

Sveukupno je pronađeno 185 ulomaka keramičkih posuda. Od toga 104 ulomka domaće, željeznodobne keramike od najmanje pet različitih posuda (T. 1: 3–8) (56,2 % ulomaka, 55,6 % NBP) i 81 ulomak keramike grčke provenijencije od najmanje četiri različite posude (T. 3: 1–4) (43,8 % ulomaka, 44,4 % NBP).

Kod prapovijesne keramike može se izdvojiti šest horizontalno položenih ručki ovalnoga presjeka (T. 1: 3–8) te više ulomaka većih, amorfnih ulomaka keramike koji možda čak pripadaju dijelovima kućnoga lijepa. Takvi ulomci vjerojatno nisu dio grobnoga inventara, nego su erozijom s Gradine dospjeli u okoliš, pa sekundarno i u zapunu groba. I ovdje je riječ o gruboj keramici, većim posudama crvenkaste do smeđkaste boje, s dosta primjesa kalcita i sitnoga vapnenca, dakle, uobičajenoj fakturi i boji lokalne keramike željeznoga doba.

Od keramike grčke provenijencije utvrđeno je postojanje najmanje četiri različite posude, sve crnoglazirana keramika: tri manja skifosa (T. 3: 1–3) i jedna uljanica otvorenoga tipa (T. 3: 4). Svi skifosi sačuvani su samo u ulomcima i nedostaje im većina dijelova, unatoč činjenici da grob izgleda nije bio devastiran. Prema različitim dijelovima dna govorimo o najmanje tri različita primjerka. Riječ je o manjim skifosima u cijelosti prekrivenima crnom glazurom. Za male skifose (visine 6,5 – 8 cm), gdje je najširi promjer na obodu i linija od oboda do prstenastoga dna se spušta u blagoj kosini, ne možemo znati radioničko porijeklo bez odgovarajućih analiza. Njihova datacija je na osnovi konteksta u rasponu od kraja 5. do kraja 4. st. pr. Kr. Skifosi su najčešći oblik posuda za piće u Ateni u razdoblju 6. – 4. st. pr. Kr. (Sparks, Talcott 1970: 81). Obično su definirana tri osnovna tipa skifosa: korintski, atički tip A i tip B (opširnije vidjeti u: Sparks, Talcott 1970: 82–86; Moore 1997: 62–66; Clark et al. 2001: 145). Najčešći je tip A (Moore 1997: 62), a njegova datacija je na osnovi konteksta u rasponu od kraja 5. do kraja 4. st. pr. Kr. Među ovdje spomenutim ulomcima skifosa nalazimo i

dva ulomka s izvijenim obodom (S-profilacija) (T. 3:1). Oni obično predstavljaju kasniju razvojnu fazu atičkih A skifosa. Takva tendencija počinje krajem 5. st. pr. Kr. (Sparks, Talcott 1970: 84), no u 4. st. pr. Kr. taj trend se nastavlja i još više biva izražen krajem 4. st. pr. Kr. (Miše 2005: 31). Na atenskoj agori ovi skifosi obično se datiraju u treću četvrtinu 4. st. pr. Kr. (Sparks, Talcott 1970: 260, Fig. 4: 352, Pl. 17: 351–354), što bi odgovaralo i našim primjercima. Uljanica otvorenoga tipa također pripada crnoglaziranoj keramici, s time da je glazura s većega dijela površine otpala. Sačuvan je cijeli gornji dio uljanice, ali nedostaju dno i nos (nazire se trag spoja nosa s tijelom). S obzirom da nedostaje dno koje može biti izrađeno u više inačica, možemo samo pretpostaviti kako pripada varijanti 19 Hubbard Howland tipologije koja se datira od kasnoga 6. st. do prve četvrtine 5. st. pr. Kr. (Ascari Raccagni 2012: 139, Fig. 1: 4, T. IV).

Gomila 3

Gomila 3 nalazi se na jugoistočnome rubu nekropole (sl. 1) te je na istočnoj strani spojena sa susjednom gomilom 4. Radi se o tzv. prstenastome tipu gomile s tri koncentrična prstena/vijenca od većih pravilnih kamenih blokova koji se stepeničasto uzdižu prema zaravnjenoj sredini gdje se obično nalazi centralna grobnica. S južne strane gomile, uz vanjski vijenac, na površini su bile vidljive dvije manje pravokutne strukture koje su dograđene na

gomilu (sl. 13). Suhozidi su izgrađeni od većega kamenja i širine su 0,33 m. Iako se i prije istraživanja pretpostavljalo, zbog njihove veličine, kako nije riječ o grobovima, zbog dosljednosti s ranije istraženim dograđenim strukturama, obje su imenovane kao gomila 3/grob 1 i grob 2. Struktura 3/1 duljine je s vanjske strane 2 m, dok je unutarnja duljina 1,33 m (sl. 14). Vanjska širina iznosi 1,62 m, a unutarnja 1,28 m. Dubina od današnje površine do dna iznosi 1,05 m u sjevernome dijelu uz vijenac te 0,45 m u južnome dijelu. Na površini se nalazilo krupnije i sitnije kamenje ispod kojega je bila crvenkasta zemlja sa sitnijim kamenjem i tankim kamenim pločama. U ovome je sloju pronađeno 10 ulomaka prapovijesnih i grčkih posuda. Uklonivši kamene ploče došlo se do tanjega sloja tamne, rahle zemlje u kojemu su pronađena dva ulomka grčke keramike te nekoliko ulomaka ljudskih kostiju. Ispod se nalazila stijena (sl. 14). Struktura 3/2 nešto je manja – vanjska duljina iznosi 1,44 m, a unutarnja 0,80 m. Vanjska širina je 0,91 m, a unutarnja 0,75 m. Dubina u sjevernome dijelu uz vijenac iznosila je 0,78 m, a u južnome 0,45 m. Stratigrafija je kao kod prethodno opisane strukture, a pronađeni su samo ulomci dva crnoglazirana skifosa. Na osnovi malobrojnih ulomaka posuda grčke provenijencije (3/1: ulomci najmanje četiri posude: veliki Alto adriatico skifos?, veliki crnoglazirani skifos, manji smeđe bojani? skifos i oinochoa), moguća je njihova okvirna datacija u 4. st. pr. Kr., odnosno mlađe su od

Sl. 13 Gomila 3 – dograđene strukture (snimio: M. Vuković)
Fig. 13 Mound 3: added structures (photo by: M. Vuković)

Sl. 14 Grob 3/1 – dograđena struktura (snimio: D. Perkić)
 Fig. 14 Grave 3/1: added structure (photo by: D. Perkić)

vremena izgradnje gomile. Njihova namjena, slično nadograđenoj strukturi uz grob 2/1, zasadnije jasna.

ZAKLJUČAK

Na području zaseoka Zakotorac na položaju Gomile 2021. godine proveden je nastavak sustavnih istraživanja koja su obuhvatila gomile 1 i 2 te dvije dograđene strukture uz gomilu 3. U gomili 1 pronađena su četiri groba, od kojih su tri već ranije bila uništena. U sačuvanome grobu 1/4 pronađeni su ostaci tri pokojnika s predmetima nošnje i nakita te ulomcima keramičkih posuda. Na osnovi nalaza fibule te igli kao i keramičkih posuda, pokopavanje u grobu vjerojatno se provodilo tijekom druge polovice 5. do u početak 4. st. pr. Kr. Radilo se o manjoj gomili koja je imala vijenac od većega kamena, dok je unutarnju strukturu činilo kamenje različite veličine. Sjeverno od nje nalazila se grobnica 2 (gomila 2) s ostacima od najmanje 19 pokojnika, s kojima su pronađeni predmeti naošnje i nakita, zatim slabo sačuvano naoružanje te ulomci keramičkih posuda. S obzirom na nalaze fibula i igli, zatim jantarnih perli i keramičkih posuda, pokopavanje u grobnicu provodilo se tijekom 5. st. pr. Kr. te najkasnije do sredine 4. st. pr. Kr. Uz već poznate oblike, izdvajaju se nalazi fibula tipa Ston te igli s narebnjima u gornjem dijelu koji ukazuju na kulturnu povezanost sa susjednim nalazištima u priobalju te zaleđu. S obzirom na broj pokojnika

pronađenih u grobnici, broj nalaza onda i nije tako velik u usporedbi s grobnicom 1. U dograđenoj strukturi označenoj kao grob 2/2 pronađeno je tek nekoliko keramičkih ulomaka, što pokazuje kako se ne radi o grobnici, a što su povrdila i istraživanja dvije manje strukture nadograđene uz gomilu 3. Namjena ovih struktura za sada ostaje nepoznata, iako su vjerojatno imale neko značenje u grobnome ritualu.

Istraživanja provedena 2021. godine na nalazištu Zakotorac – Gomile pokazala su kako se radi o izuzetno važnome nalazištu iz želznoga doba. Do sada zabilježeni rezultati svjedoče o kompleksnoj grobnjarhitekturi i ritualu, dok pronađena materijalna ostavština ukazuje na kulturnu povezanost s nalazištima na susjednim prostorima priobalja i zaleđa, prije svega onima na Pelješcu i Korčuli te uz donji tok rijeke Neretve. Pojedini predmeti nošnje i nakita također svjedoče o kulturnim kontaktima s prostorom zapadnoga Balkana te središnjim dijelom istočne obale Jadrana. Vjeruje se kako će buduća interdisciplinarna istraživanja omogućiti potpunije odgovore na iznesene preliminarne spoznaje te postavljena istraživačka pitanja.

Napomene

Sustavnim istraživanjima na prapovijesnoj nekropoli Gomile koordinira Centar za prapovijesna istraživanja, uz sudjelovanje Odsjeka za arheologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,

Instituta za arheologiju i Dubrovačkih muzeja. Istraživanjima provedenim 2021. godine financijsku potporu pružili su općina Orebić i Ivan Pamić iz udruge Hrvatski dom Viganj. Voditelj istraživanja bio je prof. dr. sc. Hrvoje Potrebica, a stručnu ekipu činili su dr. sc. Marko Dizdar, dr. sc. Domagoj Perkić, dr. sc. Borut Križ i Marta Kalebota iz Muzeja grada Korčule. Antropološku analizu, koja je u tijeku, provodi dr. sc. Željka Bedić iz Instituta za antropologiju kojoj zahvaljujemo na privremenim podacima.

Rad je dijelom podržan od strane projekta *Transformacije identiteta kroz prošlost* (TIPS) koji financira Europska Unija – NextGenerationEU.

Literatura Bibliography

Ascari Raccagni, C. 2012, La ceramica attica a vernice nera di Adria: Il caso delle lucerne della collezione Bocchi, *Padusa*, Vol. 48, 129–150.

Atanacković-Salčić, V. 1977, Prethodni izvještaj sa istraživanja praistorijskih tumula u Ljubomiru, *Tribunia*, Vol. 3, 19–50.

Batović, Š. 1986, Dalmatinska kultura željeznog doba, *Radovi Filozofskog fakulteta Zadar*, Vol. 25(12) (1985–1986), 5–60.

Batović, Š. 1988, Osvrt na područje Dubrovnika u prapovijesti, in: Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkom području, Znanstveni skup, Dubrovnik, 1.–4. X. 1984., Rapanić Ž. (ed.), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 12, Hrvatsko arheološko društvo, Zagreb, 51–77.

Benac, A., Čović, B. 1957, *Glasiac. II: Željezno doba*, Katalog Prehistorijske zbirke Zemaljskog muzeja u Sarajevu 2, Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo.

Blečić Kavur, M., Podrug E. 2014, Nekropola gradine Velika Mrdakovica – grobovi starijega željeznog doba / The Necropolis at the Velika Mrdakovica Hillfort – Early Iron Age Graves, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 107, 31–112.

Bulić, F. 1898, Prehistorično groblje u Postranju Imotskoga, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata*, Vol. XXI, 152–157.

Clark, A. J., Elston, M., Hart, M. L. 2001, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, J. Paul Getty Museum, Los Angeles.

Čondić, N., Vuković, M. 2019, *U temeljima grada. Iz arheoloških slojeva liburnskog Zadra*, Arheološki muzej Zadar, Zadar.

Čović, B. 1969, Grobnice željeznog doba iz Crvenice kod Duvna, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. LXIII–LXIV (1961–1962), 25–48.

Čović, B. 1971, Nalaz praistorijskog nakita iz Otoka (Vitina), *Glasnik zemaljskog muzeja*, NS Vol. XXVI, 301–307.

Čović, B. 1982, Tumulusi željeznog doba u Gubavici, *Hercegovina*, Vol. 2, 13–32.

Čović, B. 1985, Praistorijska zbirka Franjevačkog samostana na Humcu kod Ljubuškog, in: *100 godina Muzeja na Humcu (1884–1984). Zbornik radova*, Zelenika A. (ed.), Samoupravna interesna zajednica kulture Općine Ljubuški, Ljubuški, 49–59.

Čović, B. 1987a, Glasinačka kultura, in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja. V: Željezno doba*, Benac A. (ed.), Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo, 575–642.

Čović, B. 1987b, Srednjodalmatinska grupa, in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja. V: Željezno doba*, Benac A. (ed.), Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo, 442–480.

Čurčić, V. 1909, Prähistorische Funde aus Bosnien und Herzegowina in den Sammlungen des k. k. naturhistorischen Hofmuseums in Wien, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina*, Vol. XI, 91–100.

Dizdar, M., Kapuran, A. 2021, Late Hallstatt Female Head/Hair Decoration in the Southern Carpathian Basin. Temple Rings of the Ciumberud and Donja Dolina Types, *Archaeologia Austriaca*, Vol. 105, 149–204. <https://doi.org/10.1553/archaeologia105s149>

Dizdar, M., Potrebica, H. 2021, Grob iz Donje Doline s krestastim fibulama – odakle, kako i kada su došle do rijeke Save / Grave from Donja Dolina with crested fibulae – whence, how and when did they reach the River Sava, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 113(1) (2020–2021), 1–40.

Fiala, F. 1895, Izvještaj o iskopinama na Debelom Brdu kod Sarajeva godine 1894., *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, Vol. VII(1), 123–137.

Fiala, F. 1897, Ausgrabungen auf dem Debelo Brdo bei Sarajevo im Jahre 1894., *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina*, Vol. V, 124–130.

Gavranović, M. 2011, *Die Spätbronze- und Früheisenzeit in Bosnien*, Teil II, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 195, Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn.

Glogović, D. 2003, *Fibeln im kroatischen Küstengebiet (Istrien, Dalmatien)*, Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XIV, Band 13, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.

Heilmann, D. 2016, Contextualising bow fibulae with Beothian shield plates: Cultural transfer processes during Early Iron Age, *Starinar*, Vol. LXVI, 9–26. <https://doi.org/10.2298/STA1666009H>

Katić, M., Kapetanić, N. 2023, *Gradina Sokolu u Dunavama. Konavoska povijesna praskozorja / The Hillfort of Sokol in Dunave. Konavle's Historical Dawning*, Društvo prijatelja dubrovačke strarine, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, Muzeji i galerije Konavala, Dubrovnik.

Kirić, B. 2008, *Grčko-helenistička zbirka u stalnom postavu Arheološkog muzeja u Splitu*, Arheološki muzej u Splitu, Split.

Kurti, D. 1978, Tumat e Burrelit, *Iliria*, Vol. VII–VIII (1977–1978), 157–187.

Kurti, R. 2018, Regional Identities in late Iron Age Albania: The Arched Bow Fibulae from the North of the Country, in: *L'Illyrie Méridionale et l'Épire dans l'Antiquité VI*, Actes du VIe colloque international de Tirana Vol. I, 20–23 mai 2015, Lambolej J.-L., Përzhita L., Skenderaj A. (eds.), Diffusion De Boccard, Paris, 89–94.

Lucentini, N. 1981, Sulla cronologia delle necropoli di Glasiac nell'età del ferro, in: *Studi di protoistoria Adriatica 1*, Peroni R. (ed.), Quaderni di cultura materiale 2, L'Erma di Bretschneider, Roma, 67–171.

Mandić, M. 1937, Skeletne gomile halštatskog doba u okolici Livna i Rogatice, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, Vol. XLIX(1), 5–9.

Marić, Z. 1959, Grobovi ilirskih ratnika iz Kačnja, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, NS Vol. 14, 87–102.

Marijan, B. 2001, Željezno doba na južnojadranskom području (Istočna Hercegovina, Južna Dalmacija), *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 93 (2000), 7–221.

Marović, I., Nikolanci, M. 1977, Četiri groba iz nekropole u Vičoj luci (o. Brač) pronađena u 1908. god., *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 70–71 (1968–1969), 5–51.

Migotti, B. 1986, Grčko-helenistička keramika iz Starog Grada na Hvaru, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. Vol. XIX, 147–178.

Miše, M. 2005, Grčka i helenistička keramika iz Farosa u Arheološkom muzeju u Splitu (stari fond), *Vjesnik za arheologiju i povijest Dalmatinsku*, Vol. 98, 25–48.

Moore, M. B. 1997, *Attic red-figure and white ground pottery*, The Athenian Agora XXX, Princeton, New Jersey.

Odža, A. 2009, Željeznodobne fibule iz arheološke zbirke Franjevačkog samostana na Humcu kod Ljubuškog, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, Vol. 102, 7–58.

Odža, A. 2010, Prilog poznavanju nakita srednjodalmatinske kulturne skupine, *Histria Antiqua*, Vol. 19, 177–192.

Palavestra, A. 1993, *Praistorijski čilibar na Centralnom i Zapadnom Balkanu*, Posebna izdanja 52, Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umjetnosti, Beograd.

Palavestra, A. 1997, Prehistorical Amber and Glass Beads from Kosovo, *Balkanica*, Vol. XXVIII, 15–43.

Perkić, D., Dizdar, M., Potrebica, H. 2021, Grob s položaja Gomile u Zakotorcu na Pelješcu / A grave at the Gomile site in Zakotorac on Pelješac, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XVII, 82–103.

Posedel, J. 1905, Prehistorijsko groblje kod Stona, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, Vol. XVII, 441–444.

Posedel, J. 1909, Ein prähistorisches Gräberfeld bei Stagno, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina*, Vol. XI, 101–103.

Radimský, W. 1893, Die Alterthümer der Hochebene Rakitno in der Hercegovina, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina*, Vol. I, 169–179.

Sparks, B. A., Talcott, L. 1970, *Black and plain pottery of the 6th, 5th and 4th centuries BC*, The Athenian Agora XII, Princeton, New Jersey.

Stratimirović Ritter v. Kulpin, G. 1893, Ausgrabungen auf der Hochebene Glasiac im Jahre 1891., *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina*, Vol. I, 113–125.

Teržan, B. 1976, Certoška fibula, *Arheološki vestnik*, Vol. XXVII, 317–443.

Truhelka, Č. 1902, Zwei prähistorische Funde aus Gorica (Bezirk Ljubuški), *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina*, Vol. VIII, 3–47.

Vasić, R. 1987, Prilog proučavanju lučnih fibula sa pravougaonom nogom na Balkanu, *Arheološki vestnik*, Vol. 38, 41–68.

Vasić, R. 1999, *Die Fibeln im Zentralbalkan*, Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XIV, Band 12, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.

Вранић, И. 2022, Хеленизација у новом кључу. Потрошња грчке фирнисоване керамике, „Умрежавање“ и културне промене на Кршевици. V–III век пре нове ере, Посебна издања 80, Археолошки Институт, Народни музеј Србије, Београд. [Vranić, I. 2022, Hellenisation in a New Key. Consumption of Greek Glazed Ware, Entanglement and Cultural Change at Kale–Krševica, Southeast Serbia 5th–3rd Century BC, Special editions 80, Archaeological Institute, National Museum of Serbia, Belgrade].

Zagarčanin, M. 2021, Nalazi gvozdеног doba i helenizma sa teritorije grada Bara / Iron Age and Hellenistic Period Artifacts from the territory of the City of Bar, *Nova antička Duklja*, Vol. XII, 35–82.

Summary

In May 2021, excavations continued at the prehistoric necropolis of Gomile, located in the hamlet of Zakotorac in Donja Banda (Orebić Municipality), in the central part of the Pelješac Peninsula. To date, at least 27 stone mounds and dry-stone structures have been documented at the necropolis (Perkić et al. 2021: 82–86, Figs. 1–2, Maps 1–3). The 2020 excavations identified tomb 1 (mound 1/grave 1), containing the remains of at least 17 individuals, along with numerous items of weaponry, costume, and jewellery, as well as pottery, which can be dated to the last third of the 5th and the first half of the 4th century BC (Perkić et al. 2021). North of tomb 1, the remains of mound 1 (ZKG 1) were observed, with a dry-stone structure designated as mound 2 (ZKG 2) to the north of it. On the western side of mound 2, another dry-stone structure was situated. Excavations also targeted two smaller structures located along the outer edge of mound 3 (Fig. 1).

The aim of the excavations was to define the size, shape, and structure of mound 1 (ZKG 1), located on the eastern edge of the necropolis, which had been largely damaged in earlier periods (Fig. 2). The preserved lowest row of larger stones, representing the outer edge of the mound, has a width of approximately 0.60 m. The mound's outer diameter was about 5 m, and the inner diameter about 3.80 m (Fig. 3). After the removal of the stones, the remains of four graves (mound 1/graves 2–5) were uncovered. They were either partially or completely destroyed. In graves 2 and 3, only the remains of the lowest section of the burial structure were preserved. In both graves, a small number of human bones were found, but no other artifacts were recovered. Grave 5 has a preserved part of the grave structure and a few bones belonging to three individuals (two adults and a child). The grave included several prehistoric and Greek potsherds and a small bronze ring.

In mound 1, grave 4 is the only one preserved in its entirety. It was located near the western perimeter of the mound, on its inner side (Fig. 4). The preserved depth from the surface measured 0.45 m. The visible remnants of stone slabs on the grave's surface were likely the original covering of the grave. The grave fill contained the remains of a child (8–10 years old), an adult (30–50 years old), and another older adult (35+). It included costume and jewellery items: a bronze single-loop bow fibula with a symmetrical trapezoidal foot (Fig. 5), a small bronze spiral-shaped spectacle pendant, a double bronze pin, a bronze pin with a hammered and coiled head, fragments of bronze saltaleoni, and three amber beads. The grave fill also yielded potsherds – a total of 151, of which 13 were prehistoric and 138 Greek, attributed to at least two different prehistoric vessels (Pl. 1: 1–2) and three Greek vessels: a larger oinochoe, a black-glazed cup with a foot, and a vessel with painted motifs (Pl. 2: 1–3). Greek pottery dominated at the site (Perkić et al. 2021: 89), extending significantly beyond the scope of phase 5 of the Early Iron Age in the southern Adriatic (Marijan 2001: 101).

In addition to the Greek vessels, the finds of costume and jewellery items are particularly significant for dating grave 4. A notable find is a small bronze single-loop bow fibula with a single-sided spiral and a high symmetrical trapezoidal foot (Fig. 5). A fibula of the same shape was found in tomb 1 (Perkić et al. 2021: 95). Parallels are known from Kačanj (Marić 1959: 92, Pl. III: 1) and grave 5 of tumulus III in Vražiči, dated to the Glasinac Va phase, i.e., the first half of the 5th century BC (Teržan 1976: 376–377, Fig. 46: 2; Čović 1987a: 631, Pl. LXIV: 8). Two bronze fibulae, forming a pair, were discovered in grave 1 of the tumulus at Peranova Greda in Konavle, dated to the 5th century BC (Katić, Kapetanić 2023: 61–62, 66, Pl. IX: 1–2). Other parallels for these fibulae are known from Glasinac (Stratimirović Ritter v. Kulpin 1893: 123, Fig. 23), Debelo Brdo (Fiala 1895: 129, Pl. VII: 6; 1897: 129, Pl. LIV: 6), and the Burrel cemetery in northern Albania, where iron fibulae have been dated to the end of the 6th and the beginning of the 5th century BC (Kurti 1978: 162, Pl. VII: 10; Kurti 2018: 93, Fig. 3: B9). B. Čović (1987a: 631) suggests that these fibulae represent a simplified form of the two-loop bow fibula with a square foot featuring two perforations. They can likely be dated to the end of the 6th and the beginning of the 5th century BC and remained in use until the beginning of the 4th century BC.

Grave 1/4 included a double pin of type IVa with an M-shaped head and a pin with a hammered and coiled head (Perkić et al. 2021: 95–96, Fig. 13: 2, 4), as well as a small spiral-shaped spectacle pendant with a loop (Perkić et al. 2021: 97), which, due to its size, may be associated with the burial of the child.

North of mound 1, two dry-stone wall structures (ZKG 2) were identified and designated as mound 2/grave 1 and 2 (Fig. 6). The relationship between these two dry-stone structures is identical to that recorded in tomb 1 (Perkić et al. 2021: 86–88, Fig. 8). In both structures, the northern edge is formed by a

rock against which large stones are stacked, while the other sides are constructed of large stones. The upper part of the interior fill consists of large stones, followed by smaller stones beneath, and then dark brown soil containing human remains and associated finds (Fig. 7).

Grave 2/1 has an external length of 4.65 m and an internal length of 2.65 m. Its external width measures 2.80 m, while the internal width is 1.20 m. The depth from the surface to the bottom is 1.15 m. A layer of dark brown soil containing human bones and artifacts, approximately 30 cm thick, was identified in the central part of the grave. Along the edges, a layer of reddish soil with small stones was observed, suggesting the presence of an additional structure that defined the grave (Fig. 8). A large quantity of human bones was found in grave 2/1, but no individual could be identified in an anatomical position. Anthropological analysis revealed that the grave contained the remains of at least 19 individuals – eight adults and eleven children. Iron artifacts were extremely poorly preserved, but they were likely parts of a spear or spears and possibly a battle knife. The costume includes various forms of bronze fibulae: a two-loop bow fibula with transverse grooves on the bow, two protocertosa-type fibulae with a knob at the end of the foot, a probable pseudocertosa-type fibula with a conical-sectioned bow, and two single-loop bow fibulae with a narrow crescent-shaped plate at the top of the bow, featuring holes for hanging chains (Fig. 9). Other finds include three bronze pins with hammered and coiled heads, as well as two (?) bronze pins with differently ribbed upper body (Fig. 11). Jewellery finds include two bronze spiral tendrils/template rings (Fig. 12), a possible fragment of a bronze bracelet, and amber beads of various shapes. Additional items found in the grave include three small bronze domed buttons with a prong or eyelet on the underside, two smaller bronze rings, fragments of saltaleoni, fragments of bronze tubular pendants, part of another pendant, smaller fragments of bronze objects, and a stone whorl. In the grave designated as grave 2/2, there were almost no finds (Fig. 7). Only five prehistoric and two Greek potsherds were discovered.

A notable find from grave 2/1 is a bronze two-loop bow fibula with a narrowly grooved circular-sectioned bow that tapers slightly toward the smooth terminals. The foot is not preserved, making a more precise typological determination of the fibula impossible (cf. Čović 1982: 15, 24, Pl. I: 7; Marijan 2001: 56, Fig. 12: 1). Such narrowly grooved bows are often characteristic of two-loop bow fibulae with a square foot featuring two perforations, dated to the Glasinac IVc-2 phase and the beginning of the Va phase, corresponding to the second half of the 6th century BC (Čović 1987a: 604, 618–619, Fig. 36: 20, Pl. LII: 26; Vasić 1999: 71; Gavranović 2011: 191; Heilmann 2016: 18; Dizdar, Potrebica 2021: 14–16). In eastern Herzegovina, these fibulae are attributed to phase 4, spanning the second half of the 6th and the beginning of the 5th century BC (Marijan 2001: 75–77, Fig. 15: 4, Pl. 3: 3). The grave also contained two bronze

protocertosa-type fibulae with a knob at the end of the foot and a likely pseudocertosa-type bronze fibula with a bow of conical cross-section, missing its foot. The bow of this fibula is decorated near the spiral with a group of narrow transverse grooves and a low rib. A single-sided spiral is preserved. Based on the cross-section and the decoration of the bow, it is likely a pseudocertosa-type fibula with a zoomorphic foot terminal, considered a women's costume item from the end of the 6th and the 5th century BC. Fibulae of this form are known from the area spanning from Caput Adriae to Ošanići in the southeast (Blečić Kavur, Podrug 2014: 59–65, 89, Figs. 14–15). Notable finds from grave 2/1 include two bronze single-loop bow fibulae of the so-called Ston type, named after discoveries made in 1903 during road construction between Veliki Ston and Mali Ston (Posedel 1905; 1909; Batović 1988: 62). At the top of the rhomboid-sectioned bow, both fibulae feature a narrow crescent-shaped panel that has perforations with dangling chains made of small-diameter rings (Fig. 9). Although the fibulae appear to form a pair, they also exhibit minor differences. Ston was the findspot of three fibulae with narrow crescent-shaped panel at the top of the bow, with dangling chains (Fig. 10). Two fibulae, forming a pair, have a square foot with a round knob at the top (Posedel 1905: 443, Pl. I: 2–3; 1909: 102, Pl. XX: 2–3; Batović 1988: 62, Fig. 12: 3). The third fibula has a narrow trapezoidal foot, ending in a short cylindrical extension with a conical knob (Posedel 1905: 443, Pl. II: 19; 1909: 102, Pl. XXI: 19; Batović 1988: 62, Fig. 12: 4). B. Marijan attributes the fibulae from Ston to phase 4, corresponding to the second half of the 6th and the beginning of the 5th century BC (Marijan 2001: 74, 76, 78, Fig. 15: 10). D. Glogović assigns the fibulae from Ston to a heterogeneous group of fibulae with a square or trapezoidal foot, dating the Ston fibulae to the 5th century BC (Glogović 2003: 68–70, T. 54: 504–505; 68B). In addition to Ston, parallels for the variant of fibulae with a square foot are known from an unknown site or sites in the vicinity of Ljubuški (Čović 1985: 55, Pl. IV: 1; 1987b: 455, Pl. XLIX: 6; Odža 2009: 16–17, 39–42, cat. nos. 14–17, Pl. II: 4–7; 2010: 181, Pl. III: 3). The fibulae from grave 2/1 and Ston (Figs. 9–10) have been classified as the Ston type, as they exhibit the same basic morphological characteristics, with differences in the shape of the asymmetrical foot leading to the identification of two variants: A) with a square or rectangular foot, and B) with a trapezoidal foot. According to R. Vasić, these belong to a specific variant of bow fibulae within the heterogeneous group of the so-called Gorica type, characterized by a rectangular foot and various protrusions on the bow and foot, dated from the 6th to the 4th century BC (Vasić 1987: 51–52, Pr. 1). Fibulae of the Ston type most commonly appear during the 5th century BC, although they likely originated slightly earlier, at the end of the 6th century BC.

Grave 2/1 included three bronze pins with hammered and coiled heads. A second group consists of bronze pins whose upper body appears ribbed, lacking a distinctly shaped head (Fig. 11). B. Čović

attributes pins of this form to a group of cast pins represented by two types, widespread during the 5th and 4th centuries BC in the northwestern Balkans, while pins with finely profiled heads are characteristic of the central Dalmatian group. They are dated to phase 4 (Čović 1987b: 456, 459, Pl. L: 1), while B. Marijan dates them from the end of the 7th to the end of the 6th century BC, noting their presence at sites in eastern Herzegovina and southern Dalmatia (Marijan 2001: 69–70). The finds from grave 2/1 most closely resemble those from tomb 3 in tumulus I at the Ukšići–Grebnice necropolis (Marijan 2001: 70, 80, Fig. 13: 14; 15: 25, Pl. 3: 8–10; cf. Atanacković–Salčić 1977: 29, Pl. III: 4), tomb I in Vičja Luka (Marović, Nikolanci 1977: 10, Fig. 2: 1d), Gorica (Truhelka 1902: 29, Pl. II: 1), around Ljubuški (Odža 2010: 182, Pl. V: 4) etc. These are probably a local form of pins most commonly dated from the end of the 6th to the beginning of the 4th century BC. The grave included two bronze spiral tendrils/temple rings of narrow diameter, composed of multiple coils (Fig. 12). One of the tendrils has a preserved end, coiled into a small loop, while the other appears to taper into a point. The second temple ring seems to have had both ends terminating in points. This type was thoroughly analysed by B. Čović, who identified them as hair ornaments (for braids). They range in diameter from 4 to 6 cm, while larger examples may have served as bracelets. They are common at sites in western Herzegovina, southwestern Bosnia, and central Dalmatia. Their use spans an extended period, from the 7th to the 5th century BC (Čović 1971: 302–303; Odža 2010: 181–182). He later dated spiral temple rings and bracelets with coiled ends to phase 4 of the central Dalmatian group, corresponding to the mid-6th to the beginning of the 4th century BC (Čović 1987b: 455, Pl. XLIX: 16). Comparable examples are known from tombs in the necropolis of Crvenice – Ritke Liske (Čović 1969: 32, Fig. 6: 1; 8: 7), Gorica (Truhelka 1902: 37, Fig. 88; Batović 1986: 36, Fig. 8: 18), Rakitno (Radimský 1893: 175, Fig. 7), Postranje (Bulić 1898: 155, Pl. V–VI: 31; VII: 32), Tasovčići (Čurčić 1909: 98, Pl. XIX: 6), and Potočani near Livno (Mandić 1937: 6–7, Pl. II: 3–7). Grave 2/1 contained 31 complete amber beads and 18 bead fragments. The beads have different sizes and shapes: discoid, oval, cylindrical, irregular. Of particular note are those with a shorter or longer horizontal rectangular upper portion, while the lower portion is round or oval. These beads are classified as type 48a, or bulla-shaped beads, which were common in the western and central Balkans during the 6th and 5th centuries BC and were likely imports from south Italian workshops (Palavestra 1993: 254, map on p. 209; 1997: 30, 36–37, Pl. VIIb: 15).

A total of 185 potsherds were found, originating from at least five prehistoric and three Greek vessels. Among prehistoric ceramics, six oval-sectioned horizontal handles stand out (Pl. 1: 3–8), along with several larger, amorphous potsherds. Among Greek ceramics, at least four different vessels were identified, all made of black-glazed pottery: three small skyphoi (Pl. 3: 1–3) and one open-type oil lamp (Pl. 3: 4). All the skyphoi are preserved only as fragments and are dated to

the period from the end of the 5th to the end of the 4th century BC. The open-type oil lamp also belongs to black-glazed pottery and is presumed to be variant 19 from Hubbard Howland's typology, which is dated from the late 6th to the first quarter of the 5th century BC (Ascari Raccagni 2012: 139, Fig. 1: 4, Pl. IV).

Adjacent to ring mound 3, located on the south-eastern edge of the necropolis (Fig. 1), two smaller rectangular structures were visible on its southern side, near the outer ring (Fig. 13). Although these are not graves, they were designated as mound 3/grave 1 and mound 3/grave 2 (Fig. 14) for consistency with previously investigated added structures. They included prehistoric and Greek potsherds dated to the 4th century BC.

The 2021 excavations at the Gomile necropolis notably discovered grave 1/4, likely dated to the second half of the 5th and the beginning of the 4th century BC, while burials in grave 2/1 occurred during the 5th century BC and not later than the mid-4th century BC. Among the already known forms, notable finds include Ston-type fibulae and pins with ribbed upper sections. The purpose of structure 2/2, as well as the structures near mound 3, remains unknown, though they likely held some significance in the funerary rite. These finds attest it is an important Iron Age site, featuring complex burial architecture and rituals. The discovered material legacy points to cultural connections with sites in the neighbouring coastal and hinterland areas. Certain costume and jewellery items also reflect cultural contacts with the western Balkans and the middle part of the eastern Adriatic coast.

Acknowledgements

Systematic research at the prehistoric necropolis of Gomile is coordinated by the Center for Prehistoric Research, with the participation of the Department of Archaeology of the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb, the Institute of Archaeology and the Dubrovnik Museums. The research conducted in 2021 was financially supported by the Municipality of Orebić and Ivan Pamić from the Hrvatski Dom Viganj association. The research was led by Prof. Dr. Hrvoje Potrebica, and the expert team consisted of Dr. Marko Dizdar, Dr. Domagoj Perkić, Dr. Borut Križ and Marta Kalebota from the Korčula Town Museum. The anthropological analysis, which is in progress, is being conducted by Dr. Željka Bedić from the Institute of Anthropology, to whom we would like to thank for the preliminary data.

This paper was partly supported by the project *Transformation of identities through the past* (TIPS) funded by the European Union – NextGenerationEU.

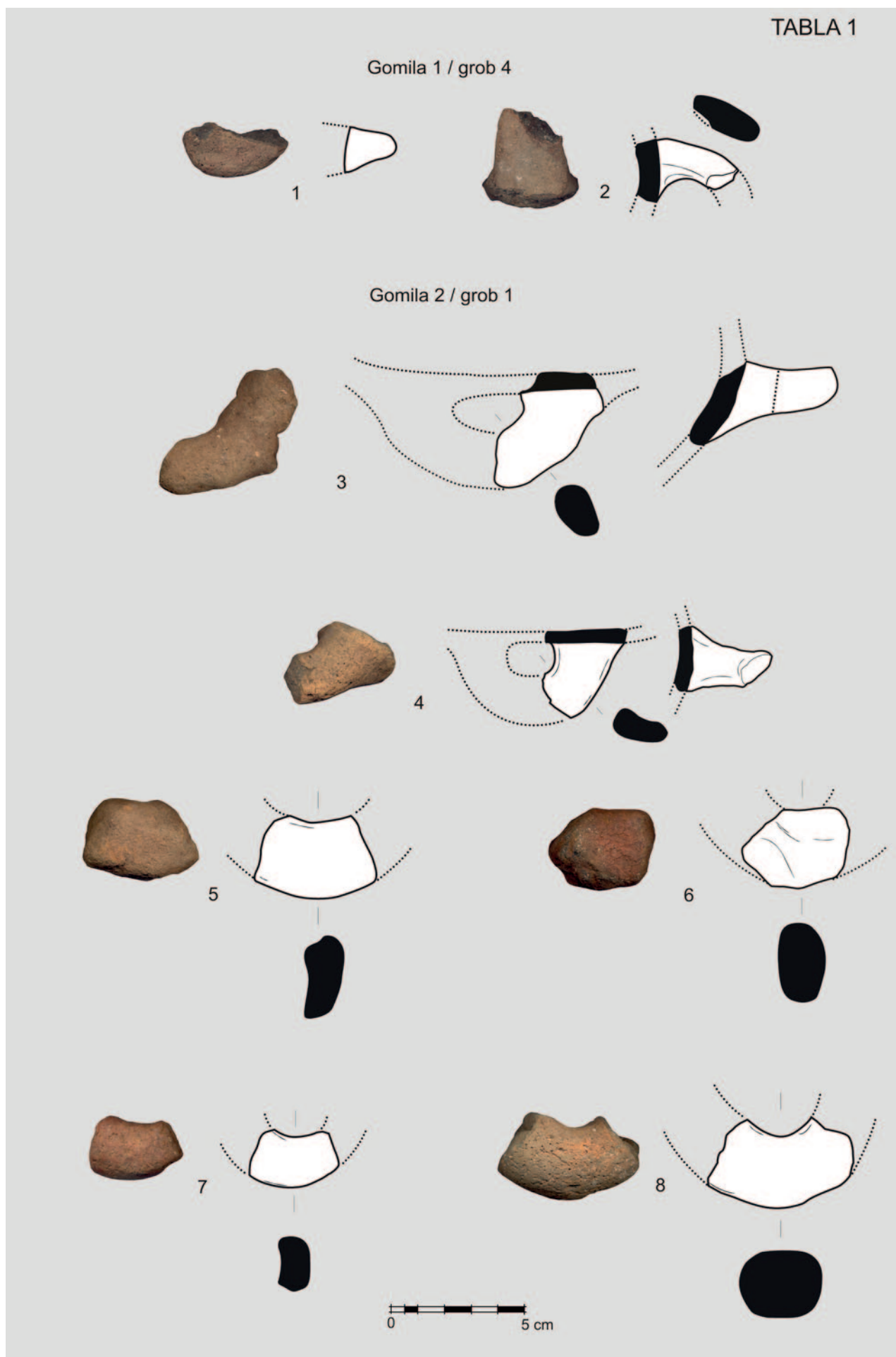
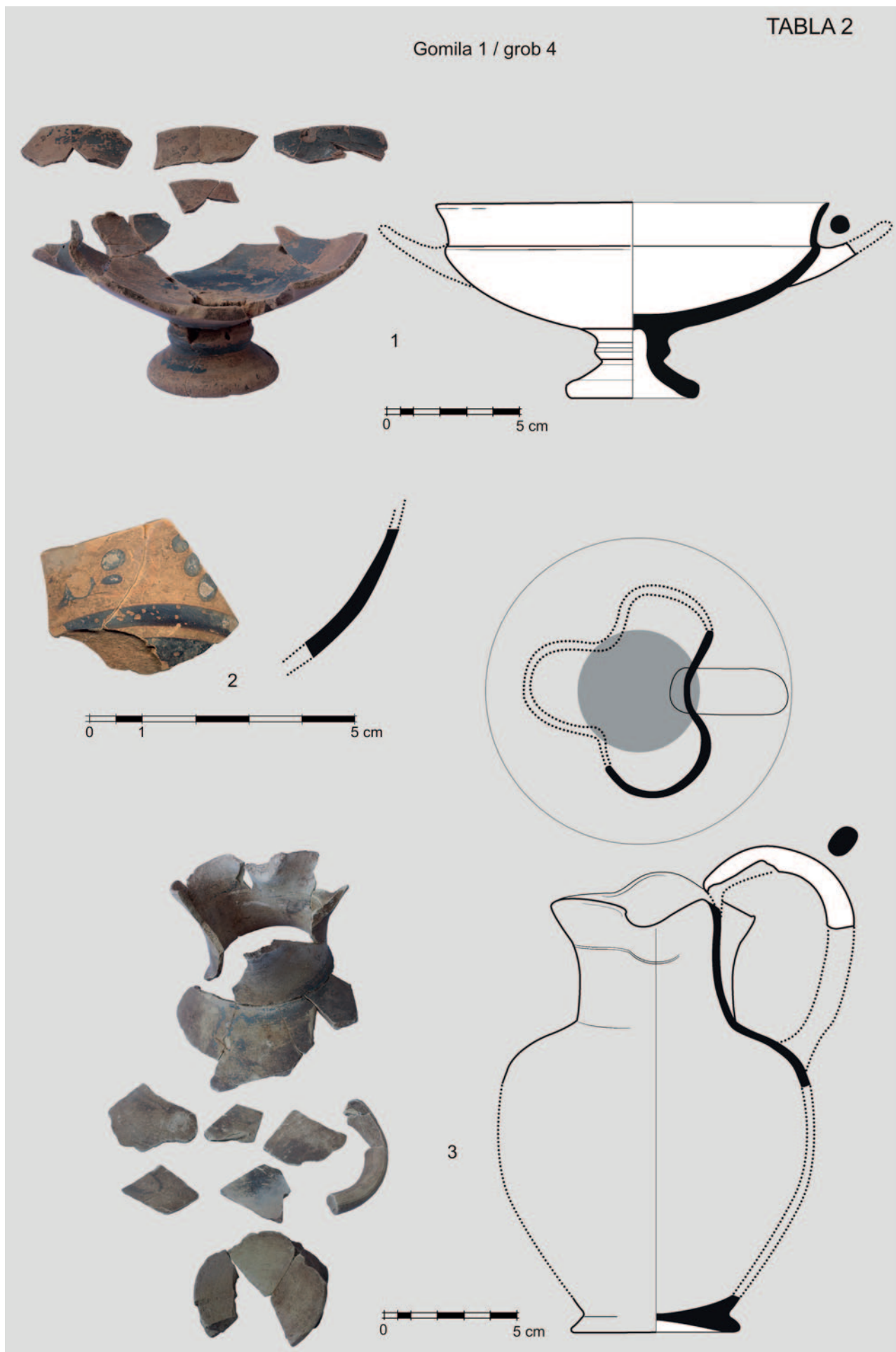

TABLA 2

Gomila 1 / grob 4

T. 2 Grčka keramika, gomila 1/grob 4 (snimio: D. Perkić; nacrtala: S. Pujo)
Pl. 2 Greek pottery, mound 1/grave 4 (photo by: D. Perkić; drawn by: S. Pujo)

TABLA 3

